

Міністерство освіти і науки України
 Національний технічний університет
 «Дніпровська політехніка»
 Навчально-науковий інститут державного управління
 Кафедра державного управління і місцевого самоврядування

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеня магістра

студента (ки) Кузьміної Аліси Ігорівни

академічної групи 281М-21з-2 ІДУ

спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування

на тему: «Комунікативні аспекти державного управління в сучасному вимірі»

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	Савостенко Т.О.			
розділів:				

Рецензент				
------------------	--	--	--	--

Нормоконтролер				
-----------------------	--	--	--	--

Дніпро
2022

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка кваліфікаційної роботи ступеня магістра на тему «*Комунікативні аспекти державного управління в сучасному вимірі*»

66 стор, 83 джерела.

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, ІНФОРМАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ, ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ, ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА, ГІБРИДНИЙ СВІТОУСТРІЙ, ІНФОРМАЦІЙНА ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА, ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ, ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО, ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ,

Об'єктом дослідження є інформаційно-комунікаційний простір та його основні складові в сучасному світі.

Предметом дослідження є комунікативні аспекти державного управління в сучасному вимірі

Мета дослідження – полягає в аналізі сутності та особливостей комунікативних складових державного управління в сучасному вимірі

У першому розділі проаналізована сутність понять «інформаційне середовище» та «інформаційно-комунікаційні технології» та обґрунтовано їх роль в державному управлінні. Другий розділ визначає загальну характеристику інформаційно-комунікаційної складової державного управління. У третьому розділі розглядається проблема формування державного механізму розвитку та розповсюдження інформаційно-комунікаційних технологій.

Сфера практичного застосування результатів роботи – органи влади та місцевого самоврядування, начальні заклади.

ABSTRACT

Explanatory note of the master's degree qualification thesis on the topic «Communication aspects of state administration in the modern dimension».

66 pages, 83 sources.

PUBLIC ADMINISTRATION, INFORMATION ENVIRONMENT, INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES, INFORMATION WARFARE, HYBRID ENVIRONMENT, INFORMATION STATE POLICY, MASS COMMUNICATION MEDIA, CIVIL SOCIETY, INTERNET,

The object of research is the information and communication space and its main components in the modern world.

The subject of the research is communicative aspects of state administration in the modern dimension

The purpose of the research is to analyze the essence and features of the communicative components of state administration in the modern dimension

The first chapter analyzes the essence of the concepts "information environment" and "information and communication technologies" and substantiates their role in public administration. The second section defines the general characteristics of the information and communication component of state administration. The third chapter examines the problem of forming a state mechanism for the development and distribution of information and communication technologies.

The sphere of practical application of the results of the work is authorities and local self-government bodies, primary institutions.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНЕ ОБУМОВЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ.....	8
1.1. Концептуалізація понять і «інформаційне середовище» та «інформаційно-комунікаційні технології» та обґрунтування їх ролі в державному управлінні.....	8
1.2. Обґрунтування умов, що сприяють розвитку та появі нових інформаційно-комунікаційних складових державного управління.....	15
РОЗДІЛ 2	
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ.....	26
2.1. Поняття, структура інформаційно-комунікаційних аспектів державного управління в сучасному вимірі.....	26
2.2.. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології як засіб формування суспільно-політичних цінностей	35
РОЗДІЛ 3	
ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ І РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	50
3.1. Стратегічні комунікації в державному управлінні.....	50
3.2. Проблеми та пріоритети інформаційного забезпечення органів державної влади в умовах російської агресії.....	58
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах, коли світ вступає в епоху домінування інформаційного розвитку, важливого значення набувають цілеспрямовані контакти між людьми, які, спілкуючись, використовують чи передають різноманітні знання. Такі контакти можуть бути своєрідною відповіддю на підвищену динаміку суспільного розвитку, у процесі забезпечення якої уможлиблюється поєднання різних рівнів політичної системи, відбувається розширення можливостей інститутів влади щодо виконання ними функцій управління державою і суспільством. Налагодженню системи спілкування між людьми в сучасних умовах значною мірою слугує інформаційно-комунікаційний простір. Дослідження його специфіки поширюється в соціально-гуманітарних науках на пострадянському просторі, зокрема й в Україні.

Інформаційно-комунікаційний простір розглядається в сучасних умовах як рівень розвитку культури певного суспільства й потужний владний ресурс, за допомогою якого державні і недержавні інституції конструюють, просувають та легітимізують політичні цінності, ідеали, образи, а також їхніх безпосередніх носіїв. Отже, одним з найактуальніших питань сучасної політичної аксіології виступає дослідження системи етико-політичних цінностей у межах теорії політичної комунікації.

Попри розкриття багатьох питань, на яких ґрунтується досліджувана проблема, інформаційно-комунікаційний розвиток, і зокрема культурно-ціннісна основа його функціонування, потребує постійної уваги дослідників. З огляду на вищезазначене, у роботі здійснено комплексне політологічне дослідження культурно-політичної специфіки сучасного розвитку інформаційно-комунікаційного простору.

Стан і ступінь розробки проблематики в спеціальній літературі. Теоретико-методологічною основою дослідження є наукові праці українських та зарубіжних вчених, присвячені інформаційно-комунікаційним відносинам та місцю й ролі людини в інформаційному суспільстві. Значний

внесок у дослідження теоретичних проблем упровадження комунікативних концепцій та технологій на пострадянському просторі зробили відомі науковці, зокрема Г. Бакулєв, М. Василик, І. Дзялошинський, Л. Землянова, Т. Науменко, А. Соколов, А. Черних, Ф. Шарков. 9 У межах вітчизняної науки публічного управління концептуальні засади теорії комунікації, питання розвитку масової й громадянської комунікації, зв'язків із громадськістю знайшли своє відображення в роботах таких учених, як: О. Антонова, Е. Афонін, В. Бебик, М. Білинська, Т. Бутирська, О. Валевський, Т. Василевська, В. Голубь, Л. Гонюкова, Н. Грицяк, Н. Гудима, В. Гурковський, О. Дмитренко, Н. Дніпренко, В. Іванов, В. Карлова, Л. Климанська, В. Козаков, В. Королько, В. Куйбіда, М. Логунова, Д. Неліпа, І. Пантелейчук, О. Петроє, Г. Почепцов, О. Пухкал, В. Ребкало, В. Різун, Є. Романенко, А. Савков, С. Серьогін, Г. Ситник, І. Сурай, С. Телешун, І. Чаплай та ін.

Об'єктом дослідження є інформаційно-комунікаційний простір та його основні складові в сучасному світі.

Предметом дослідження є комунікативні аспекти державного управління в сучасному вимірі

Мета дослідження полягає в аналізі сутності та особливостей комунікативних складових державного управління в сучасному вимірі. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких дослідницьких завдань:

1) систематизація підходів щодо становлення і розвитку інформаційного суспільства та розкриття понять «інформаційно-комунікаційний простір» та «інформаційне середовище» та «інформаційно-комунікаційні технології» та обґрунтування їх ролі в державному управлінні

2) дослідження інформаційно – комунікаційних складових державного управління;

3) визначення поняття та структури інформаційно-комунікаційних аспектів державного управління в сучасному вимірі;

4) осмислення основних параметрів функціонування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій як засобу формування суспільно-політичних цінностей

5) розгляд основних напрямів стратегічних комунікацій в державному управлінні;

б) аналіз проблем та пріоритетів інформаційного забезпечення органів державної влади в умовах російської агресії.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою магістерської роботи є загальнонаукові методи (історичний, соціологічний, структурно-функціональний, системний, інституційний, соціально-психологічний, діяльнісний, аксіологічний, а також аналіз і синтез, індукція і дедукція, абстрагування і конкретизація, моделювання, систематизація, класифікація, типологізація тощо), що утворюють інструментальний каркас дослідження. Методологічна основа дослідження визначається підходом, який спирається на принципи об'єктивності та цілісності, а також комплекс загально філософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, що дозволило забезпечити обґрунтованість і достовірність наукових результатів

Практичне значення одержаних результатів полягає в подальшому використанні в управліннях органів влади, місцевого самоврядування та в навчальному процесі.

Обсяг і структура роботи обумовлені метою та дослідницькими завданнями представленої курсової роботи. Дана робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг магістерської роботи становить 77 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБУМОВЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

1.1. Концептуалізація понять і «інформаційне середовище» та «інформаційно-комунікаційні технології» та обґрунтування їх ролі в державному управлінні

Сьогодні в усьому світі визнано, що інформація є найважливішим засобом організації та регулювання приватної та суспільної життєдіяльності. Інформація утворює основу процесу управління, оскільки саме вона містить відомості, необхідні для оцінки ситуації і прийняття управлінських рішень, а управління передбачає вплив на об'єкт, здійснюване шляхом видачі керуючих команд, що розробляються на основі аналізу наявних інформаційних характеристик ситуації. Відсутність же інформації позбавляє керівника будь-якого державного органу можливості аргументованих дій, оскільки саме вона служить вихідним матеріалом для практичної діяльності управлінця.

Не маючи в своєму розпорядженні в кожен даний момент інформації про стан системи суспільства і її підсистем, про їх взаємозв'язку між собою, неможливо забезпечити раціональне функціонування державного управління, збереження його цілісності як управлінської системи. До того ж відсутність достовірної інформації є однією з передумов суб'єктивізму, необґрунтованих рішень і дій.

У загальноприйнятому сенсі під інформацією розуміється будь-яке повідомлення, що містить відомості про предмети, події, явища. Але важливо розрізняти поняття «дані» і «інформація» [1, с. 12].

Дані – це первинні відомості, одержувані методом прямого спостереження за подіями в процесі або об'єкті управління, що фіксуються у вигляді чисел, символів, знаків і слів. Під інформацією розуміються

відомості, отримані в результаті переробки даних. Іншими словами, поняття «дані» та "інформація" близькі за змістом, але не ідентичні.

Дані – це сигнали, з яких отримується інформація. Отже, інформація – це продукт управлінської діяльності. У теорії інформації вона визначається як кінцеві відомості, що є об'єктом зберігання, передачі, перетворення.

Як наукова категорія інформація в управлінні характеризується рядом властивостей, до яких відносяться:

- самостійність даних;
- системність;
- можливість багаторазового використання даних, збереження у передавальному або одержуючому суб'єкта;
- допустимість математичного аналізу;
- придатність до обробки, інтеграції та «стиснення» обсягу за рахунок зживання дублюючої, повторної та паралельної інформації;
- комунікативність.

Інформація – це документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі (Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 р.).

З іншого боку, інформація виступає як багатофункціональний об'єкт. Вона створюється й застосовується в усіх сферах діяльності і забезпечує виконання багатоманітних функцій і завдань, що постають перед найрізноманітнішими суб'єктами – органами державної влади, місцевого самоврядування, перед фізичними і юридичними особами, іншими соціальними утвореннями.

Найважливіші види інформації, яких стосується проблема інформаційної безпеки: стратегічна, політична, соціально-економічна, воєнна, наукова.

Інформаційна сфера – це середовище, що покликане задовольнити інформаційні потреби людей, сприяти підвищенню інформаційної якості їх життєдіяльності. У науковій літературі інформаційну сферу визначають як

сферу обігу інформації, під час якого суб'єкти реалізують свої потреби і можливості по відношенню до інформації [33, с. 234].

Інформаційна сфера як системотворчий фактор життя суспільства активно впливає на стан політичної, економічної, національної, оборонної й інших складових безпеки сучасної держави. В свою чергу, це потребує адекватного стану інформаційної безпеки та її важливої складової захисту інформації.

Головне змістовно-інформаційне навантаження для більш точного визначення реальних меж предмету інформаційної безпеки несе поняття «безпека».

З огляду на соціальний характер безпеки вона позначає стан захищеності особи, суспільства, держави від внутрішніх та зовнішніх загроз, який базується на діяльності людей, суспільства й держави, світового співтовариства народів із виявлення, попередження, послаблення, усунення і відбиття небезпек та загроз, здатних згубити їх, позбавити фундаментальних матеріальних та духовних цінностей, завдати неприйнятну (недопустиму об'єктивно й суб'єктивно) шкоду, зачинити шлях для виживання та розвитку.

Інформація виступає сполучною ланкою між об'єктом і суб'єктом управління, характеризує стан об'єкта управління в статичній і динамічній і забезпечуючи підготовку керуючого впливу у вигляді управлінського рішення і характеристику результату його реалізації. Чим повніше і об'єктивніше інформація, тим більш ефективні прийняті управлінські рішення і, відповідно, результати від їх реалізації.

Важливим етапом обробки інформації є її класифікація. Інформацію можна класифікувати за різними ознаками і властивостями.

Так як управлінська інформація являє собою певне відображення соціальної реальності, її слід класифікувати в залежності від ступеня співвідношення з цією реальністю і процесами, що протікають в ній. Класифікація повинна бути єдиною, цілісною і ґрунтуватися на

комплексному, системному підході, також її слід орієнтувати на всебічне дослідження проблем регулювання та управління.

Класифікаційними ознаками можуть бути:

- спосіб передачі інформації (комунікації): телеграф, телефон, пошта, Електронна пошта, людина, факс, радіо, телебачення;
- вид перетворювача: людина, машина, людина і машина;
- ступінь достовірності;
- залученість в обчислювальні процеси: обчислення вихідної, постійної, змінної, проміжної, кінцевої інформації;
- алфавіт: числа, символи, знаки;
- джерело інформації: об'єкт, відображенням якого є інформація або суб'єкт, що створює і поширює її (в залежності від суб'єкта розрізняють аналітичну, прогнозну, довідкову, ознайомчу, рекомендаційну та іншу інформацію).

Ознаками класифікації також можуть служити функції інформації, напрямки руху, періодичність виникнення і передачі та інші.

Подібна класифікації все ж відносна. Всі види інформації взаємопов'язані, взаємодіють між собою, трансформуються один в одного. Одна і та ж інформація іноді існує в різних видах. Вона може змінюватися і ускладнюватися, мати багатоступеневу будову, причому окремі групи, виділені в межах основного класифікаційного ознаки, можуть додатково розбиватися на підгрупи по приватних підставах і властивостями. Крім того, не завжди можна чітко диференціювати інформацію з тих чи інших підстав і ознак, а потім зводити її в класи. Ця робота ускладнюється, якщо в ході узагальнення і класифікації буде використовуватися електронно-обчислювальна техніка [49, с.35].

В цілому класифікація дозволяє отримувати цінні відомості про інформацію, сприяє вирішенню багатьох принципових питань проектування інформаційної системи та її аналізу. Не маючи вичерпними даними про найважливіші властивості і характеристики інформації, не можна

оптимізувати її, забезпечувати задану точність, надійність і ефективність використання.

Втілення будь-якого рішення неможливе без передачі інформації, тобто втілення будь-якого рішення неможливе без комунікаційного процесу в організації.

Під комунікацією (від лат. *communicatio*, *communicar* – робити загальним, пов'язувати, спілкуватися) розуміється спілкування, передача інформації від людини до людини, форма зв'язку. Комунікація – це процес обміну та розуміння інформації між двома або більше об'єктами. Відповідно до визначення, комунікація має ряд властивостей і ознак: двох або більше учасників комунікативного процесу, які володіють єдиним способом передачі інформації, ситуацію, яку учасники намагаються осмислити, набір символів (тексти, слова, жести), за допомогою яких виражається сенс ситуації. Невід'ємними елементами комунікації також є мотиви і цілі, які роблять спілкування спрямованим, раціональним, а також сам процес передачі інформації.

Масова комунікація – це процес повідомлення інформації за допомогою технічних засобів – засобів масової інформації або комунікації (друк, радіо, телебачення, комп'ютерні мережі і т.д.) чисельно великим аудиторіям. Різновидом масової комунікації є комунікація в державних і муніципальних органах, що здійснюють функції державного і муніципального управління.

За типом використовуваних для передачі інформації засобів, виділяють мовну, паралінгвістичну (жест, міміка, мелодія), речово-знакову (зокрема, художню) комунікацію. Крім того, в науковій літературі виділяють комунікацію в широкому і вузькому сенсі цього слова. У широкому сенсі комунікація являє собою одну з основ людської життєдіяльності і різноманітні форми мовної діяльності, не обов'язково передбачають наявність змістовно-сислового плану. У вузькому сенсі комунікація являє

собою інформаційний обмін в технологічно організованих системах, однією з яких є і держава.

Комунікаційна діяльність - це діяльність з передачі інформації від джерела (комунікатора) до одержувача (реципієнта) за допомогою певного каналу. Між комунікатором і реципієнтом може здійснюватися "зворотний зв'язок", тобто процес, за допомогою якого комунікатор отримує інформацію про те, якою мірою і з якою якістю реципієнт отримав інформацію.

Крім того, в літературі зустрічається визначення, відповідно до якого комунікація є складним процесом з рядом компонентів, а саме:

- суб'єкти комунікаційного процесу – відправник і одержувач повідомлення (комунікатор і реципієнт);
- засоби комунікації – код, який використовується для передачі інформації в знаковій формі (слова, картини, графіки, ноти і т. п.), а також канали, по яких передається повідомлення від комунікатора до реципієнта (лист, телефон, радіо, телеграф і т. п.);
- предмет комунікації (якесь явище, подія і т. п.) і відображає його повідомлення (стаття, радіопередача, телевізійний сюжет і т. д.);
- ефекти комунікації виражені в зміні внутрішнього стану суб'єктів комунікаційного процесу, в їх взаєминах або в їх діях наслідки комунікації.

Комунікаційна мережа – це сукупність всіх інформаційних потоків в організації. Напрямок руху цих інформаційних потоків може бути:

- вертикальне (спадне – передача інформації від керівництва до підлеглих і висхідне – передача інформації від підлеглих до керівництва);
- горизонтальне (передача інформації між рівними рівнями управління).

Залежно від того, наскільки централізоване управління в організації, комунікаційна мережа також може бути централізована і децентралізована.

Щоб ефективніше управляти інформаційними потоками, необхідно знати з чого складається процес комунікації:

- етап відправлення (відправник, формулювання інформації, кодування інформації);
- канал, по якому передається інформація;
- етап отримання (одержувач, розкодування інформації, тобто її сприйняття, розуміння і прийняття);
- зворотній зв'язок (одержувач стає відправником, а відправник – одержувачем).

Ефективність комунікацій різних видів різна. Дані зарубіжних досліджень показують, що результативність горизонтальних зв'язків досягає 90%, вертикальних – 20-25%, (тобто така кількість виходить від дирекції інформації доходить до робітників і правильно розуміється ними). Іншими словами, виконавці здатні реалізувати свої функції, маючи в своєму розпорядженні лише п'яту частину призначеної їм інформації [33, с.235].

Комунікаційні технології в період гібридної агресії, мають основним завданням вплив на населення країни-мішені який реалізується безпосередньо завдяки наданню ЗМК інформації у викривленому варіанті (підміні фактів, створенні фейкових матеріалів тощо) з метою розпалювання ворожнечі в суспільстві, недовіри до опозиційних партій чи діючого уряду. В разі якщо уряд країни підпорядкований одній із сторін може спостерігатись затвердження певних політичних рішень, зміна державних програм (особливо в освітній сфері), прийняття різноманітних законів і т.д., які не відповідають потребам держави та несуть суттєвий розкол у суспільстві. Все це є елементом деструктивних технологій результат яких направлений на формування радикальних політичних думок та поглядів серед населення, ворожість до власної країни, недовіри до правлячої еліти, правового нігілізму, що в результаті може призвести до непередбачуваних наслідків (масові протести, війна, державний переворот і т.д.). Безумовно все вищесказане підкріплюється активною дестабілізацією економічної сфери в країні-мішені. Зниження рівня життя населення, знецінення національної валюти, накладення продовольчого ембарго, все це безпосередньо створює

фундамент задля успішного застосування деструктивних технологій агресором [30, с. 319].

Недостатню ефективність вертикальних як висхідних, так і низхідних комунікацій підтверджують дані про те, що найближчий начальник робітників (бригадир), залишаючи кабінет першого керівника підприємства, виносить тільки 30% інформації, а керуючий цехом - близько 40%. Комунікації знизу вгору ще більш неефективні, так як до начальства доходить не більше 10% інформації. Це свідчить про існуючі невикористані резерви організації комунікацій, можливості їх якісного поліпшення.

В процесі комунікації на будь-якому її етапі можливе спотворення сенсу переданої інформації. Це називається шумом або комунікативними бар'єрами. Уміння долати ці бар'єри і є вміння управляти інформаційними потоками, інформацією.

Комунікативні бар'єри умовно можна розділити на індивідуальні або міжособистісні (ті, які залежать від розуміння і інтерпретації переданої інформації між людьми) і організаційні (ті, які залежать від структури і управління в організації).

1.2. Обґрунтування умов, що сприяють розвитку та появі нових інформаційно – комунікаційних складових державного управління

Продуктивність і ефективність роботи державних комунікативних структур в великій мірі визначається грамотністю і якістю системи управління цими структурами, а головна мета комунікативної діяльності – формування та вдосконалення механізму реалізації інформаційних каналів як основного потенціалу та ресурсу проведення внутрішньої і зовнішньої політики держави.

Довіри до конкретних управлінських діячів також неможливо досягти без постійно діючого відкритого взаємного каналу комунікації між ними і суспільством. Соціальні комунікації починають формуватися між суб'єктами,

що знаходяться на відстані один від одного, вони трансформуються в «дистанційні» відносини. Таким чином, в рамках подібних просторово-часових, розділених і «дистанційних» комунікаціях феномен довіри, на думку Е. Гідденса, починає грати велику роль [52, с.134].

Феномен довіри і розуміння з боку громадян і суспільства може бути сформований і досягнутий тільки при наявності об'єктивної та актуальної інформації з боку держави і її спеціалізованих інформаційних структур про внутрішню і зовнішню політику держави, а сама інформаційна політика держави характеризується транспарентністю, відкритістю і не містить завуальованих підходів які приховують справжню суть інформації [55, с.67].

Комунікації з органами влади є одним з основних напрямків діяльності з формування довіри до них. Такі комунікації повинні здійснюватися на основі стратегії комунікаційного менеджменту, спрямованої на формування позитивного сприйняття будь-якого об'єкта з метою зміцнення довіри і налагодження взаємовигідної результативного співробітництва бізнес-корпорації, соціального інституту або громадської організації з органами державної влади [11].

Соціальна комунікаційна технологія – це цілеспрямована системно організована діяльність з управління комунікацією соціального суб'єкта, яка спирається на певний план (програму дій) і спрямована на рішення якого небудь соціально-значущого завдання . Отже, соціальна комунікаційна технологія повинна використовуватися в місцевому самоврядуванні.

Будь-які соціальні технології спираються на об'єктивну соціальну інформацію, що фактично перетворює соціальні технології в інформаційно-комунікативні. Освоєння інформаційно-комунікативних технологій є також умовою переходу України від делегованої моделі демократії до комунікативної та транспарентної демократії обговорень, яка дозволить розширити участь громадян і цивільних інститутів суспільства в управлінні державою і зміцнить суспільну довіру до влади [8].

Ми вважаємо, що завдяки встановленню постійного діалогу з

громадянами за допомогою відкритих процесів вироблення політики, а також зміцнення здатності уряду вибирати самі відповідні політичні рішення грає ключову роль для відновлення контакту між державними органами і громадянами і для формування довіри та більш стабільному і стійкому просуванню держави.

Історичний досвід людства показує, що авторитет позитивного права і влади, яка його створює, здобувається не тільки на громадській змові, не тільки на повноваженні законодавця, впливу його наказу і загрози, а, перш за все, на духовній правоті, або на змістовній вірності наказів і норм, які видаються. Саме ця духовна вірність є завжди найкращою запорукою того, що авторитет права і влади буде дійсно визнаний правосвідомістю народу і що їх політична міцність з'єднається з життєвою продуктивністю [9].

Процес формування довіри до інститутів державної влади базується на комплексному сприйнятті якості реалізації державними структурами професійних і морально – духовних характеристик, які доповнюються такими релевантними показниками суспільства і громадян як сумлінність, щирість, чесність і компетентність.

Американський філософ і політолог Ф. Фукуяма стверджує, що довіра суспільства до влади ґрунтується на моральному консенсусі громадян, зокрема, і суспільства, в цілому. Ф. Фукуяма інтерпретує довіру як основну і ключову іпостась сучасного розвиненого суспільства, яка проявляється як на міжособистісному рівні, так і на рівні соціальному, включно з довірою до суспільних інститутів і державі в цілому [56, с.4].

Як уже зазначалося, однією з умов стабільності і розвитку країни є довіра суспільства до органів державної влади. Однак, суспільної довіри і одного з елементів його багатofункціонального статусу – політичної довіри, неможливо досягти без постійно діючого відкритого взаємного каналу комунікації між владою і суспільством.

Феномен довіри громадян і суспільства до органів державної влади, з одного боку, є індикатором ефективності державної влади, а з іншого боку,

являє поступальний ресурс і своєрідне джерело сили державної влади. Загальновідомо, що при падінні довіри до державної влади відбувається ускладнення соціального середовища, підвищується рівень ризику планомірного розвитку держави, виникає загроза появи хаотичності і розбалансованості соціально-економічних, духовних і політичних засад суспільства [52, с.78].

Підвищення рівня суспільної довіри до діяльності органів державної влади є одним з ключових напрямків розвитку системи управління української держави. Історично склалося, що питання, пов'язані з феноменом довіри досліджувалися в рамках соціокультурних досліджень, в етичних, соціально-філософських, релігійних роботах, і в коло соціологічного дискурсу це питання увійшло в другій половині ХХ ст.. Інтерес до довіри як до особливої форми відносин між індивідами і соціальними групами був пов'язаний з відходом від інституційно – структуралістської методології, і перенесенням пізнавальної установки на особливі соціальні об'єкти – культуру, моральність, мораль, довіру. Таку можливість дають нові комунікаційні технології в силу своїх специфічних характеристик (незалежність, інтерактивність, мультимедійність тощо).

Інститути державної влади повинні дотримуватися політики ефективної реалізації цього ресурсу, сфокусувати свою діяльність на розробці та здійсненні цілісної і єдиної комунікаційної технології, яка забезпечить реалізацію комунікаційних потреб громадянина і суспільства. Відповідно, питання створення та роботи надійної і стабільної системи загальнодержавного інформаційного простору повинні бути захищені від негативного впливу зовнішніх факторів [24, с.80].

У соціологічному контексті довіра розглядається як специфічна галузь свободи, як феномен соціальної дійсності і реальності людського буття на двох рівнях: на міжособистісному рівні і на рівні суспільства [8].

У період великих соціальних потрясінь, глобальних змін в способі життя сучасної людини, наростанні кризових явищ в повсякденному житті

збільшується потреба в залученні соціології як науки до тих аспектів соціальних взаємодій, які пов'язані з культурою, моральністю, мораллю, довірою. Довіра позиціонується як один з основних елементів комунікацій, який формує соціальну платформу очікувань і поглядів у суспільстві. Довіра створює певні рамки для людської поведінки в суспільстві з урахуванням сформованих законів, норм і традицій, сприяє створенню стійкої, зрозумілої і передбачуваної соціальної сфери. Довіра до іншої людини, суспільства і державній політиці в сукупності формує ключові елементи громадянського суспільства [55, с.154].

З точки зору Н. Лумана, довіра є принциповим індикатором розвитку сучасного суспільства, а рівень і якість довіри до державних інституцій в суспільстві є необхідною умовою для розвитку соціальних комунікацій. Комунікації в цілому, і комунікаційні канали, зокрема, лежать в основі формування і функціонування соціальних систем [55, с.159].

Представник англійської школи соціології Е. Гідденс розглядає довіру як важливу характеристику епохи «постмодерніті», для якої характерні складність, невпевненість і ризик. Сучасна епоха «постмодерніті» характеризується підвищенням значення рефлексії і саморефлексії, зміною системи цінностей людини. Він розглядає феномен влади як можливість індивіда трансформувати навколишній світ. Соціальні комунікації починають формуватися між індивідами, що знаходяться на відстані один від одного і трансформуються в «дистанційні» відносини. Таким чином в рамках подібних просторово – часових, розділених і «дистанційних» комунікаціях феномен довіри, на думку Е. Гідденса, починає відігравати велику роль [33, с.235].

Ф. Фукуяма у своїй концепції стверджує, що феномен довіри є одним з базових характеристик сучасного суспільства. Крім цього, Ф. Фукуяма позиціонує довіру як «очікування того, що члени цієї спільноти будуть вести себе нормально і чесно, проявляючи готовність до взаємодопомоги відповідно до загальноприйнятих норм» [10].

З точки зору Ф. Фукуяма, довіра є ключовою характеристикою розвиненого людського суспільства, яка проявляється як на індивідуальному рівні, так і на рівні соціальному (довіра до суспільних інститутів і держави в цілому). Ф. Фукуяма, розкриваючи феномен довіри, фокусує на цьому увагу і підкреслює, що саме феномен довіри детермінує розвиток і прогрес суспільства і держави, а успіх «самореалізації» окремо взятого суспільства залежить не від «невидимої руки ринку», не від ринкових принципів і законів і технологій, а від «рівня довіри, існуючого в суспільстві» [10].

Польський соціолог П. Штомпка, вважає, що нові елементи соціального розвитку, що виникають під впливом ускладнення і ризикогенних соціальних процесів і явищ, зростання невизначеності в соціальних комунікаціях, значно збільшують роль і значення сутності феномену довіри до поведінки людини в суспільстві. Він стверджує, що

«довіра чи недовіра – це свого роду ресурси, капітал, який ми наводимо в дію, роблячи ставки в цьому безперервному азарті контактів з іншими людьми» [1, с.19]. Таким чином, на думку П. Штомпки, тільки довіра і ніщо інше може мінімізувати невпевненість людини, знизити її рівень сумнівів і скептицизму,

«впоратися з неясним майбутнім, в якому ми не впевнені»

У вітчизняній науковій літературі можна зустріти різні тлумачення і підходи до розуміння феномену довіри, його класифікації і типології.

Так, зокрема, в рамках своєї концепції А. А. Дворянов вважає, що одним з найбільш конструктивних принципів з точки зору створення феномена довіри є його принцип суб'єктно – об'єктної конструкції. Він виділяє конкретну сукупність видів довіри, що розрізняються за такими критеріями: типом суб'єктів; типом об'єктів; сферою; категорією; рівнем; радіусом; статусом; масштабом; часовими рамками; ситуацією; джерелами; початком процесу; засобами або діями; інтенсивністю; спрямованістю; конфігурацією; сукупністю і характером факторів, що впливають; характером протікання; емоційною формою прояву; станом; наслідками;

ступенем охоплення наслідків; соціокультурною основою [21].

Отже, у концепції А. А. Дворянова феномен довіри розглядається в сукупності взаємодії і взаємовпливу всіх громадських систем: політичної, соціальної, економічної та духовної.

Дослідниця Ю. М. Копилова в своїх дослідженнях розглядає феномен політичної довіри як ключову форму створення і зростання соціального статусу інститутів державного управління. Вона виділяє тісний зв'язок і взаємозалежність, з одного боку, між довірою з боку громадян і суспільства і якістю управління державних структур, з іншого боку. Від ступеня ефективності діяльності державного управління та задоволеності населення цією діяльністю залежить авторитет влади, рівень її впливу в суспільстві. Таким чином, Ю. М. Копилова робить висновок, що рівень ефективності діяльності інститутів державної влади корелюється зі ступенем задоволення суспільством і громадянами і безпосередньо впливає на види і рівень довіри до державних інституцій влади. Вона вважає за необхідне наголосити на ключових критеріях появи і формування довіри громадян до структур державної влади. Вона класифікує ці критерії в наступній ієрархії:

- надійність органів державної влади в очах населення;
- розуміння громадянами важливості функцій владних структур;
- спільність цілей, цінностей та інтересів сторін;
- певна ступінь відкритості, прозорості намірів [22].

У даний час різноманіття тлумачень феномена довіри визначається і обумовлюється рядом причин, визначених соціокультурними та історичними факторами, особливостями наукових дисциплін і методологій та іншими підходами.

Таким чином, засадничими елементами при визначенні феномена довіри є:

- феномен довіри є необхідним структурним елементом в життєдіяльності суспільства і індивіда;
- феномен довіри визначається багатофакторною природою

походження і являє собою багаторівневу внутрішню структуру.

На певному етапі розвитку перед державною владою виникла ситуація, коли не тільки суспільство і політичні інститути виявилися в залежності від державних структур, а й самі інститути державної влади виявилися залежними від суспільства і інститутів громадянського суспільства. В сучасній державі державні структури не можуть повноцінно функціонувати і виконувати свої обов'язки, не беручи до уваги інтереси і запити суспільства і громадян, які не взаємодіють на паритетних засадах з інститутами громадянського суспільства, не отримують їх підтримки і схвалення при обговоренні і прийнятті рішень з основних важливих питань життя суспільства і держави. Як реакція на цю ситуацію держава і його владні структури сформували певні правила взаємин між громадянами, суспільством і державою через комунікативні канали.

Створення і розвиток комунікацій як свого роду громадського інформаційного сполучного елемента регулювання взаємовідносин між державою і суспільством, фокусують увагу і концентрують зусилля на координацію і узгодження запитів держави з інтересами і сподіваннями суспільства і громадян.

Необхідно відзначити, що феномен довіри і розуміння з боку громадян і суспільства може бути сформований і досягнутий тільки при наявності об'єктивної та актуальної інформації з боку держави та її спеціалізованих інформаційних структур про внутрішню і зовнішню політику держави, а сама інформаційна політика держави характеризується транспарентністю і відкритістю і не містить завуальованих підходів.

Таким чином з'явилися служби public relations (PR) як ланка управління громадською думкою, вибудовування взаємин суспільства і державних органів або комерційних структур, в тому числі для об'єктивного осмислення соціальних, політичних або економічних процесів.

Треба відзначити, що сьогодні змінюється конфігурація взаємин суспільства і держави: тлумачення і визначення демократії, політичних прав і

свобод громадян та суспільства наповнюється новим змістом. Відзначається зростання громадянської активності, люди хочуть брати активну участь не тільки в виборчих кампаніях, вони хочуть і прагнуть бути залученими в обговорення актуальних питань державної політики, формувати громадську думку щодо оцінки ефективності роботи органів державної влади. Всі ці цивільні прояви та ініціативи диктують і формують необхідність в розробці і застосуванні абсолютно нових форм і технологій взаємодії інститутів державної влади і громадян, інститутів громадянського суспільства та громадських об'єднань і, відповідно, створюють нові виклики і ставлять абсолютно нові завдання перед PR-структурами державних інститутів управління і іншими державними комунікаційними службами з формування і підтримки необхідного рівня довіри до державних інституцій і структурам державної влади.

Слід зазначити, що методи, технології і механізми діяльності в галузі взаємодії з громадськими організаціями та громадянами в інститутах державної влади мають мультиплікаційний ефект, вони набагато різноманітніше і складніше, ніж в інших областях життєдіяльності суспільства і, отже, вимагають від фахівців PR-структур якісних професійних компетенцій, високого професіоналізму та великого обсягу знань, умінь і навичок.

Таким чином, існує залежність між рівнем державного управління та специфікою та особливостями PR структур. Так, наприклад, на первинному рівні управління в місцевих і муніципальних органах влади в основному реалізується комунікативна функція, а спілкування з населенням реалізується на постійній і організованій платформі. Що стосується державного рівня, то тут робота в основному концентрується на взаємодії із засобами масової інформації з урахуванням прогностичної та аналітичної діяльності комунікаційних структур [33, с.243].

Еволюція суспільних відносин у розвинутих країнах, що призвела ці країни до створення розвиненої економіки та високого рівня споживання,

призвела і до значного зростання потоку різноманітної інформації, що неминуче зажадало створення та постійного розвитку різних інформаційних технологій. А це, у свою чергу, призвело до створення новітньої формації — інформаційного суспільства.

Таким чином, можна говорити про те, що інформаційне суспільство це фаза сучасної цивілізації. Її появі ми зобов'язані інформаційній революції, інструментом якої стала загальна комп'ютеризація практично всього населення розвинених країн, та можливості використання комп'ютерної техніки на виробництві та в побуті, що дає практично кожній людині можливість отримання будь-якої необхідної інформації. На цьому ґрунті відбулися серйозні зміни в системі суспільних відносин, що забезпечили реальну можливість самореалізації особистості.

У сучасному світі інформаційне суспільство розвивається з дуже великою швидкістю і продовжує набирати обертів. При переході від індустріального суспільства до інформаційного, цінність такого ресурсу, як інформація стала не порівнянна з цінністю матеріальних чи енергетичних ресурсів.

В даний час завершується перехід від індустріального суспільства до інформаційного. Праця людини робиться меншою мірою фізичною, більшою — інтелектуальною. Сучасна людина має вільно орієнтуватися в постійно зростаючому потоці інформації, вміти працювати з нею.

Найпотужнішим підсилювачем інтелектуальних здібностей за всю історію розвитку цивілізації є комп'ютер та глобальні мережі. При цьому інформатизація освіти є необхідною умовою розвитку такого суспільства, яке в останні роки неможливо уявити без використання ресурсів мережі Інтернет. Світ освіти наповнюється мережевими сервісами та цифровими ресурсами, кількість яких з кожним роком стрімко збільшується.

В умовах активної модернізації системи освіти змінюється і педагогічна діяльність. Освіта як найважливіша частина життя людини має забезпечувати йому можливість орієнтуватися в потоці інформації, дозволити

комфортно почуватися в інформаційному суспільстві, легко адаптуватися до нових тенденцій.

Рівень інформаційної безпеки, як в державних структурах, так і в сфері господарської діяльності, багато в чому визначається якістю підготовки працюючих там спеціалістів, отримавши освіту за різними напрямками об'єднаним областю знань «Інформаційна безпека». Ефективність їх потуг, спрямованих на захист інтересів суб'єктів інформаційних відносин залежить, перш за все, від вміння виявляти та оцінювати загрози, визначати стан захищеності інформації, обґрунтовано обирати засоби її захисту від сукупності реальних загроз, розробляти та впроваджувати системи захисту на базі вимог чинного законодавства України.

Питання інформаційної безпеки в сучасній Україні стоїть так само гостро, як і питання динамічного економічного розвитку та інтеграції у світове співтовариство. Інформація, поряд з фінансовими та природними ресурсами, є найважливішим фактором конкурентоспроможності країни на міжнародній арені. Донедавна проблемам інформаційної безпеки всередині країни та у зовнішньому просторі приділялося вкрай мало уваги.

У зв'язку з цим останніми роками органами законодавчої та виконавчої влади України було прийнято закони та підзаконні акти з питань захисту державної таємниці, забезпечення збереження інформаційних ресурсів держави, їх раціонального використання, регламентації міжнародного інформаційного обміну.

РОЗДІЛ 2

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

2.1. Поняття, структура інформаційно-комунікаційних аспектів державного управління в сучасному вимірі

Держава є володарем, носієм і розпорядником публічної влади. Важливою і необхідною умовою функціонування влади є отримання, аналіз, видача та ефективне використання інформації. Тому державне і муніципальне управління це, зокрема, прийняття і реалізація рішень, заснованих на результативності використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій.

За різними оцінками фахівців, керівники витрачають від 30 до 80% свого часу на роботу з інформацією, що цілком обгрунтовано, так як наявність достовірної інформації та її своєчасна передача є істотними умовами забезпечення ефективного управління. З позиції кібернетики як науки про загальні принципи управління «процес управління завжди і в будь-якому випадку зводиться до передачі і обробці інформації».

Управлінська функція інформації проявляється найбільш помітно в державному і муніципальному управлінні. Тут Інформація існує в декількох формах: як джерело влади, як фактор регулювання політичних систем і процесів, як момент політичного управління і як продукт управлінського процесу.

Інформація, що циркулює в органах державного і муніципального управління, різнорідна і різноманітна. Вона може відноситися до зовнішньополітичної, економічної, соціально-політичної та екологічної обстановки. Вона має самостійну цінність також для відповідних регіональних управлінських структур, коли вони виступають як органи, що приймають рішення в межах своєї компетенції. Інформаційне забезпечення –

це база, на якій будується управлінська діяльність державного апарату. Інформацію тут потрібно розглядати як якусь сукупність різних повідомлень, відомостей, даних про відповідні предмети, явища, процеси, відносини і т. д.

Державна інформація має самостійну цінність, служить в якості основи для нормативних документів, управлінських рішень і дій. Вона має свої специфічні закономірності функціонування і розвитку, здатна до випереджаючого впливу на державну політику, виступає безпосередньою причиною, що визначає вибір того чи іншого варіанту адміністративно-політичного рішення, поведінки різних соціальних груп і окремих громадян, переведення системи державного та муніципального управління в новий стан з метою більш ефективного впливу на суспільну життєдіяльність.

Основна мета систем інформаційного забезпечення державного і муніципального управління полягає в отриманні із зібраних вихідних даних обробленої, агрегованої інформації, що є основою для прийняття управлінських рішень. Та мета досягається рішенням ряду приватних завдань, серед яких числиться збір первинної інформації, її зберігання, розподіл між структурними підрозділами органу управління та їх працівниками, Підготовка до переробки, переробка, надання органу управління в переробленому вигляді, забезпечення прямих і зворотних зв'язків в її циркуляції так далі. При сучасних потоках інформації ефективно вирішення цих завдань неможливо без використання засобів обчислювальної техніки і нових інформаційних технологій [25].

Інформацію в органах державного і муніципального управління класифікують за різними підставами і ознаками. Наприклад, вона може розділятися на офіційну і неофіційну, загальнозначущу і регіональну, горизонтальну і вертикальну, за змістом і цільовим призначенням, можливим соціальним наслідком, ступеня доступності, а також на основі її співвідношення з часом (інформація про минуле, в режимі реального часу, прогнози про майбутнє). У державному і муніципальному управлінні вона

розглядається з точки зору актуальності, достовірності, оперативності, достатності та адекватності для прийняття відповідних рішень.

Виходячи з перерахованого вище, інформацію в структурних підрозділах органів державного і муніципального управління можна класифікувати за такими основними ознаками:

- функціональне призначення і характер діяльності структурних підрозділів;
- відношення повідомлення до суб'єкта, керуючого структурним підрозділом;
- тип зв'язку структурного підрозділу і зовнішнього середовища (виділяється інформація, що циркулює в прямому і зворотному зв'язку між відділами органу управління, відділами і самим органом управління, між відділами і зовнішнім середовищем; аналізуються взаємозв'язки регіональних структур і ЗМІ, органів державної влади і т. д.);
- ступінь комплектності (комплектна документальна, придатна для використання в первинному вигляді; некомплектна, застосовувана тільки у зв'язку з іншими видами даних і відомостей);
- ємність і стабільність (вичерпна, що не потребує доповнення; вимагає доповнення; постійна; змінна; характеризує ймовірність настання події);
- форма і спосіб отримання (одержувана з органу управління, за допомогою вивчення статей та інших публікацій, проведення моніторингів, дослідження громадської думки, обміну досвідом роботи різних інформаційних підрозділів органів державного управління);
- впорядкованість (систематизована; відомості про нормативно-правові акти, що приймаються державними структурами; строго регламентована в часі, просторі, за особами, джерелами опублікування та змістом).

Інформація та її потоки в державному і муніципальному управлінні також можуть класифікуватися в залежності від джерел, якісного змісту, кількісних характеристик [24, с.78].

Специфіка поточного періоду розвитку суспільства, докорінне перетворення державного і муніципального управління, зміна сфери державного регулювання призводять до модифікації потоків і обсягів інформації, що надходить, що узгоджується з компетенційним принципом інформаційного забезпечення в державному і муніципальному управлінні. Характер і обсяг інформації, що надходить до державного або муніципальний орган, повинні відповідати покладеним на цей орган функціям. Забезпечення зазначеного відповідності –необхідна умова ефективності державного і муніципального управління.

Інформаційне забезпечення стає настільки важливою умовою функціонування будь-яких суб'єктів державного і муніципального управління, що дозволяє говорити про їх «інформаційний статус» як частини їх загального соціального, в тому числі і правового, статусу. Інформаційний статус закріплюється нормами права на федеральному і на регіональному рівнях і включає в себе зміст, види і системи інформації, права і обов'язки в інформаційній сфері і так далі. Однак на сьогодні правове регулювання інформаційного статусу органів державного і муніципального управління досить недостатньо.

Основу інформаційного забезпечення державного і муніципального управління складають інформаційні ресурси, під якими в Федеральному законі «Про інформацію, інформатизації та захисту інформації» від 20 лютого 1995 р розуміються «окремі документи і окремі масиви документів, документи і масиви документів в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, фондах, банках даних, інших інформаційних системах)». Інформаційні ресурси, як випливає з визначення, є центральною частиною інформаційних систем. Відповідність інформаційних ресурсів потребам органів державного і муніципального управління в значній частині визначає

ефективність створюваних інформаційних систем. Якщо призначення інформаційної системи полягає в наданні державним і муніципальним органам або керівникам інформації, що забезпечує прийняття обґрунтованих і ефективних рішень, то інформаційні ресурси надають дані, які обробляються технологічними процедурами, персоналом і перетворюються в інформацію для підготовки і прийняття управлінських рішень [21, с.78].

Інформаційні ресурси держави – це його національне надбання. Кількість, якість і доступність інформаційних ресурсів багато в чому визначають рівень розвитку держави, його статус у світовому співтоваристві, впливають на становище і політику держави і є визначальним фактором політичного розвитку. У зв'язку з цим великого значення набуває розробка інформаційних систем, що забезпечують інформаційними ресурсами вищі органи влади, а також розвиток засобів комунікації.

Комунікативна система – відносно самостійний елемент системи державного і муніципального управління, що представляє собою:

- сукупність інформації, інформаційних потоків як засіб забезпечення узгодженості в управлінні;
- сукупність зв'язків, різноманітних взаємодій і управлінських відносин в системі державного і муніципального управління;
- простір, в якому формуються і функціонують органи влади і управління.

З позиції теорії соціальної взаємодії орган державного і муніципального управління можна визначити як:

- форму взаємодії людей, спрямованого на виконання певної суспільно значущої функції;
- соціотехнічну систему, де системоутворюючим компонентом виступає людина, сукупність взаємодіючих людей.

Серед достатку різновидів комунікаційних технологій явним лідером за останні роки став Internet. Він став провідним елементом інформаційної інфраструктури світової спільноти. Темпи поширення Internet носять

вибуховий характер, на російському ринку загальнодоступних телекомунікаційних мереж він витісняє всіх конкурентів. Міжнародна комп'ютерна мережа Internet сьогодні являє собою найдемократичнішу і швидкозростаючу систему доступу до населення. З точки зору західних і деяких вітчизняних експертів, Internet стане в найближчі кілька років головним засобом забезпечення відкритості влади для широкої публіки, що, зрозуміло, слід враховувати в практичній діяльності. Однак використання локальних і глобальних інформаційних мереж додало в словник фахівців новий термін – «комп'ютерна безпека». Питання захисту даних в глобальних комп'ютерних мережах вимагає особливої і ретельного опрацювання, особливо якщо це стосується впровадження Internet в органи державного і муніципального управління. Це питання також має політичний компонент, так як безпосередньо пов'язаний з національною безпекою - інформація є найціннішим ресурсом держави.

Розвиток інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) на сучасному етапі помітно модернізують індустріальне суспільство.. Як якісно новий період у розвитку суспільства набуває актуальності поняття інформаційного суспільства, що характеризується визначальною роллю і високим рівнем розвитку інформаційних технологій. Для інформаційного суспільства характерно створення ефективної системи забезпечення прав громадян і соціальних інститутів на вільне отримання, розповсюдження і використання інформації як найважливішої умови демократичного розвитку, поліпшення взаємодії населення з органами влади [33, с.234]

Одним із засобів, що визначає розвиток інформаційного простору на сучасному етапі, виступає мережа Інтернет, що являє собою глобальну загальнопланетарну інформаційну систему, засіб об'єднання різноманітних інформаційних комп'ютерних мереж для передачі та обміну інформацією між країнами, регіонами, організаціями та індивідуальними користувачами.

Інтернет багатосторонньо впливає на різні політичні процеси. До переваг використання Інтернету в політичному процесі відносять: низька

вартість та оперативність поширення інформації; мультимедійні можливості, тобто поєднання візуальних, звукових, відео- та інших ефектів для впливу на органи відчуття людини; індивідуалізація – мережа задовольняє інформаційні потреби як окремо взятої особистості, так і груп людей; можливість реалізації глобальних маніпулятивних впливів, використання всіх ресурсів гіпертексту для прокладання необхідних маршрутів маніпулятивних кампаній; інтерактивність – можливість діалогу в процесі обміну інформацією, на відміну від монологу у взаємодії з традиційними ЗМІ; безкарність, можлива анонімність комунікатора, прихований вплив на мережеві спів товариства й особистість в Інтернеті; технічні можливості Інтернету дозволяють не тільки створювати мережі й впливати на споживачів інформації, а й проводити моніторинг мереж, визначаючи можливі мережі й адреси поширювачів тієї чи іншої інформації; задоволення особистісних, комунікативних потреб за рахунок використання телекомунікаційних технологій; відсутність посередників, що спрощує взаємодію між громадянами та владою.

Отже, перспективний потенціал Інтернету на сьогодні – саме в залученні громадян до політичних процесів та реальних можливостях для політичних змін. Крім того, Інтернет дозволяє радикально підвищити ефективність державного механізму в цілому. Перенесення політичними акторами частини своєї комунікаційної діяльності в мережу Інтернет сприяє формуванню принципово нового типу інтерактивної комунікації.

Серед новітніх форм політичної комунікації особливе місце займає електронна демократія (е-демократія). Теоретичні основи концепції е-демократії ведуть свій початок із США та Великої Британії. Саме там вперше було введено до наукового обігу термін «електронна демократія» (e-democracy). В основі концепції е-демократії, перш за все, лежить можливість громадян відкрито виявляти свою політичну активність за допомогою комп'ютерних комунікацій. Е-демократія передбачає застосування новітніх інструментів обміну інформацією, засобів зв'язку держави і громадян.

Е-демократія знаходить вияв у таких формах: організація голосування

через світову мережу; надання громадянам можливості обговорення рішень органів влади на форумах, у чатах, блогах; «демократія з відкритим кодом» (open source democracy), що передбачає спільну законотворчість парламенту і громадян; «електронний уряд» (e-Government), що вимагає від урядових установ в обов'язковому порядку відображати процес своєї діяльності в онлайн-режимі; «електронне-урядування» (e-Governance), «напівпряма е-демократія» (semi-direct e-democracy), що передбачає попереднє обговорення законопроектів у мережі Інтернет до їх ратифікації (або подання у парламент); е-консультації через дискусійні форуми. У США активно використовується така форма е-демократії як комп'ютерне лобіювання, що передбачає використання комп'ютерних мереж як інформаційного ресурсу; прямий інформаційний тиск через комп'ютерні мережі; використання комп'ютерних мереж для приватного спілкування з представниками державної влади або органів місцевого самоуправління.

Отже, серед форм політичної комунікації особливу роль у комунікаційному процесі відіграє е-демократія, теоретичні основи якої продовжують розроблятися і знаходять практичне застосування.

Активне впровадження механізмів е-демократії як засобів впливу на управління та керівництво державою позитивно позначається на політичній участі населення. Використання новітніх технологій громадянами не тільки в особистих цілях, але і в якості суспільно-політичної участі на всіх рівнях публічного управління формує новий рівень активності громадян. Залучення більшої кількості людей до політичного процесу забезпечує реалізацію їхніх інтересів, сприяє відкритості політичної влади, допомагає спілкуванню громадян із владою.

Однак, варто звернути увагу на негативні тенденції впливу Інтернету на формування політично активної особистості. Влада отримала потужний засіб впливу і управління поведінкою людей через швидкий доступ до будь-якої інформації про конкретну особу, організацію чи інститут. Розвиток сучасних технологій може бути використано для тотального контролю з боку держави

над своїми громадянами. Крім того, державні органи в ряді країн (Китай, Північна Корея) намагаються контролювати Інтернет-комунікації. Тим самим до наукового дискурсу, поряд із поняттям «медіакратія», введено такі поняття як «медіаімпералізм», «культурний імперіалізм», «інформаційно-фінансовий імперіалізм».

Департамент економічного і соціального розвитку ООН щорічно оприлюднює огляди готовності країн світу до використання е-урядування. Оцінка здійснюється за двома критеріями:

- *індексом розвитку електронного уряду (e-Government Development Index (EGDI));*
- *показниками електронної участі населення (e-Participation).*

У свою чергу EGDI включає такі показники: *онлайн сервіси (Online Service Index)* включають електронні інформаційні ресурси органів влади; *розвиток телекомунікаційної інфраструктури (Telecommunication Infrastructure Index)* демонструє кількісні показники (кількість телефонних ліній, загальне число користувачів Інтернет, кількість персональних комп'ютерів, телевізорів і мобільних телефонів на тисячу жителів); *індекс людського капіталу (Human Capital Index)* показує, яка кількість людей має можливість користуватися електронними послугами [56, с.36].

Таким чином, наявність розвиненої інформаційної інфраструктури, що з'єднує всі рівні органів державного і муніципального управління, застосування ефективних засобів збору, систематизації, класифікації, передачі і зберігання великих обсягів інформації, сучасних технологій отримання і обробки даних, їх аналізу і моделювання є умовою і показником ефективності державного і муніципального управління.

Отже, інформація та комунікація в управлінні державою – це не лише актуальна теоретична проблема. Сучасні наукові принципи і прийоми дозволяють впроваджувати нові інформаційні підходи і моделі управління в усі його види, і перш за все в державне і муніципальне управління. Застосування на практиці сучасних інформаційних і комунікаційних

технологій сприяє підвищенню оперативності прийняття та ефективності контролю виконання рішень, забезпечення стійкості і оптимізації процесів державного і муніципального управління, будучи їх невід'ємною функцією і одним з дієвих засобів.

2.2. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології як засіб формування суспільно-політичних цінностей

Фундаментальні зміни в суспільстві впливу і посилення впливу нових інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ), безсумнівно, впливають на процес політичної комунікації. Зміни стосуються, перш за все, складу аудиторії та характеру надання інформації. Дослідники відзначають, що впровадження і використання нових медіатехнологій призводять до появи нової форми політичної комунікації, яка стає більш керованою громадянином. Характеристика сучасного суспільства як "інформаційного суспільства" стало можливим, так як і всі соціальні процеси здійснюються шляхом обміну інформацією. Виборці повинні бути проінформовані про політичні програми, Питання політики і політичні альтернативи (представлених кандидатів і (або) політичних партій), а з іншого боку, представники влади повинні знати побажання і вимоги своїх громадян.

З появою нових способів і засобів зв'язку потрібно, крім іншого, швидке прискорення в новинних циклах поряд з відповідним скороченням журналістських термінів обробки і підготовки інформації взагалі і політичної зокрема. Крім того, сучасні інформаційні та комунікаційні технології створили глобальний обсяг, який надав нову форму, характер та динаміку політичним та культурним процесам. У зв'язку з цим необхідно розглянути різні напрямки використання інтернет технологій в політико-комунікативній сфері, а також виділити можливі позитивні моменти їх застосування.

Поява Інтернету створило в сфері політичних комунікацій якісно нову ситуацію. З розвитком інформаційно-комунікаційних технологій

розширилася можливість демократизації процесу узгодження політичних рішень шляхом включення в нього різних верств населення. Цей зсув у політичній комунікації несе глибокі політичні та соціологічні зміни, такі як:

- поліпшення життя найменш привілейованих і найбільш нужденних мільйонів людей у всьому світі;
- спрощення доступу до послуг охорони здоров'я та освіти;
- збереження та розподіл ресурсів;
- розширення участі населення в процесах прийняття рішень.

Нові технології зв'язку дозволяють менш винахідливим акторам обійти існуючі бар'єри і безпосередньо спілкуватися з іншими акторами політики і з широкою громадськістю. Інтернет дозволяє отримати швидкий доступ до необхідної політичної інформації через портали, каталоги, пошукові системи. Інтернет як публічний простір без кордонів дозволяє уряду озвучити, впровадити і оцінити результат прийнятих рішень, спираючись на громадську думку. Представникам опозиції інтернет- простір також дозволяє просувати ідеї в маси і знаходити прихильників для підтримки і реалізації своїх політичних установок [78].

Нові засоби масової інформації та цифрова революція призвели до фундаментальних змін у комунікативній практиці, що включають як державні, так і міжособистісні обміни інформацією. Серед нових комунікативних стратегій Інтернет займає особливе місце, пройшовши шлях від простого джерела інформації до представницького інструменту взаємодії двох і більше осіб.

Ознайомившись з дослідженнями нових комунікативних технологій окремими партіями та їх представниками в цілому ряді демократичних країн, можна виділити наступні ключові моменти для встановлення ефективної політичної комунікації:

- «перші дні» здійснення політичної комунікації в режимі онлайн (з середини 1990-х рр.) показали, що політичними суб'єктами досить швидко охоплювався простір Інтернет і, зокрема, World Wide Web (WWW). Велика

частина роботи в Інтернет просторі, однак, відтворюється за логікою попередніх моделей комунікації з однієї точки (веб-сторінки), яка використовується для звернення до масової аудиторії;

- в середині «нульових» ця модель зв'язку ("точка-маси") все частіше оскаржується, і сьогодні ми спостерігаємо нову еру в "цифровому зв'язку";
- політичні інститути і організації стикаються з все більш складним завданням у справі поширення своїх повідомлень через ряд нових форм ЗМІ, таких як форуми і платформи;
- успішними кандидат або партія стануть в тому випадку, якщо їх командою будуть знайдені нові соціальні простори для своєчасного і достовірного звернення до виборців за допомогою використання Web 2.0 технологій [28].

Сьогодні спостерігаються такі тенденції при роботі з поширенням і фрагментацією соціального простору: протиставлення стійких переваг серед користувачів; пошук авторитетної думки. В цілому технологія Web 2.0 в основі нової політичної комунікації дозволяє нечисленним партіям і правозахисним групам бути почутими і залучати до своєї діяльності більше уваги. Судячи з заяв представників незначних партій, вони НС вважають себе "такими, що програли" в комунікаційній онлайн-участі. Хоча, безумовно, видається правомірним, що так звані досвідчені особи мають більше зв'язків, а також більш високий рівень видимості. Інтернет дає нечисленним групам можливість для досягнення потенційної глобальної аудиторії з метою пропаганди набагато дешевшими засобами. Кращого типу комунікації (не відредагованого, завжди прямого і двостороннього каналу зв'язку) для політичних акторів на сьогоднішній день не існує.

В цілому процес пропаганди спрямований на засоби масової інформації з метою вплинути на державну політику через формування дискусії але конкретній темі. Успішна пропаганда в засобах масової інформації дозволяє переконати громадян, що порушувані питання стосуються всього

суспільства, підкреслює соціальні, культурні, економічні та політичні аспекти проблем, а також важливість участі, розширення прав і можливостей кожного члена суспільства в просуванні конкретного питання, що цікавить.

В даний час ринок засобів масової інформації слідом за трансформацією політичної і соціальної систем знаходить відображення в швидкості зміни і еволюції суспільства. Так, традиційні медіатехнології мігрують в глобальну мережу Інтернет, а технології друкованих ЗМІ скорочуються. В даний час більш авторитетними джерелами інформації, в тому числі і в політико-комунікативному просторі, стають блогери і подкастери. Сучасна PR-спільнота розуміє ці нові засоби масової інформації як контент-кероване середовище, що використовується для впливу на свідомість, а в подальшому і на поведінку ключових аудиторій. Не проходить і дня без залучення уваги аудиторії до будь-якого відео, викладеного в YouTube або Myspace Росія. Сильні соціальні медіастратегії можуть дійсно поставити партію (компанію, особистість, послугу і т.д.) поза конкуренцією і дати можливість розширення позиції лідерства для охоплення більш широкої аудиторії.

Настільки ж ефективною стратегією соціальних медіа є подкастинг. За даними дослідження, проведеного порталом infoworld.com, це "другий улюблений спосіб" отримання інформації громадянами. Подкастинг пропонує контроль виробництва та обміну повідомленнями. Це недорогий і відмінний спосіб сприяння проблемі в реалізації її вирішення. До того ж можна легко підрахувати, скільки людей скористалося цією технологією для отримання необхідної інформації.

Окрім блогів та подкастів, важливо використовувати інші соціальні засоби масової інформації, включаючи:

- SEO;
- вебінари;
- веб-трансляції;
- RSS стрічки новин [67].

Застосування перерахованих технологій ЗМІ нового часу дозволить максимізувати ефективність інформаційної роботи партії.

Проведені в останні роки дослідження показали, що не тільки Інтернет сприяє створенню нових жанрів, а й існуючі жанри часто змінюються, проходячи через це середовище. Було відзначено використання різних нових форм комунікації з початку цифрової епохи у відповідь на все зростаючу необхідність залучення громадян в політичний процес. Стає очевидним, що створення електронного уряду – Е-уряду) - важливий етап у подоланні бар'єрів політичної комунікації та створенні єдиного демократичного центру впливу на прийняття рішень.

Вітчизняними та зарубіжними авторами, такими як А .Н. Юртаєв, М. З. Дашян, Л. Аль-Хакім, Д. Ф. Норріс та ін., виділяються, як правило, три основних напрямки, пов'язані з реалізацією цілей електронного уряду (держави):

- комунікація між державними інститутами (government to government);
- комунікація між держапаратом і бізнес-структурами (government to business);
- комунікація між державними інститутами та громадськістю (government to citizen).

Перший напрямок government to government (G2G) має сприяти підвищенню ефективності роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Другий напрямок government to business (G2B) передбачає підвищення ефективності взаємодії органів державної влади та комерційних структур, створення умов для реалізації механізмів електронної торгівлі, вдосконалення процедур у таких сферах, як оподаткування, діловодство, Митна справа. Третій напрямок government to citizen (G2C) покликане забезпечити права громадян на вільний пошук, отримання, передачу, виробництво і поширення інформації. В даному напрямку електронний уряд передбачає підвищення якості комунікативних відносин у сфері надання державних послуг з найменшою витратою часу і коштів. Це

сприятиме збільшенню активності участі громадян у сфері прийняття політичних рішень (у законотворчій діяльності) [6].

Створення е-уряду дозволяє говорити про концепцію дорадчої (деліберативної) демократії, основна ідея якої – демократичне прийняття рішень, засноване на суспільному обговоренні. Тобто деліберативна демократія зосереджується на ідеї розвиненої демократії, на основі створює в процесі прийняття рішень можливості для діалогу громадян як один з одним, так і з представниками держапарату.

Пропоновані владою інтерактивні медіатехнології покликані замінити пасивні форми політичних комунікацій, що має сприяти формуванню інформованого та активного громадянина.

Приклади таких технологій:

- розробка та впровадження програми «Електронний уряд»;
- інтерактивні відеоконференції глави держави (як за участю представників влади, так і з громадянами);
- пряме спілкування перших осіб держави з народом («телеміст»);
- створення і ведення блогів в глобальній мережі Інтернет;
- особисті акаунти в соціальних мережах і т. д.

Кожен виборець отримає можливість оперативного доступу до цікавої для нього політичної інформації, активної участі в роботі органів громадського самоврядування. Він зможе контролювати дії обраних офіційних осіб і реагувати в ситуаціях, коли влада не здатна відповісти на його запит.

З точки зору унікальності політичних інтернет-комунікацій можна виділити те, що кожен стає учасником комунікативного процесу моделі «багато-до-багатьох» (на відміну від моделі «один-до-багатьох» зв'язку зі ЗМІ).

З метою регулювання виробництва і поширення суспільно-політичних ідей суб'єктами політичної комунікації в Інтернет-просторі серед найбільш ефективних жанрів можна виділити такі як:

- діалог між двома або більше людьми;
- діалог між символами (драма, розповідь, повість, п'єса, роман, скетч і т. д.);
- літературні твори, написані у формі бесіди (наприклад, діалоги Платона).

В Інтернет-просторі, здійснюючи політичну комунікацію, можна вести діалог за допомогою:

- вибору середовища (пошук ніші для розміщення інформації з метою знаходження свого виборця);
- висвітлення подій в середовищах (використовуючи відео, фото, листи влади і т. д.);
- створення тим (за допомогою спеціальних програм для сторінок або шаблонів для html-сайтів з метою більшої привабливості для інтернет-відвідувачів);
- ведення блогів (особисті блоги створюються з метою висвітлення особистості політика, його діяльності, виховання почуття прихильності, участі, вони стають потужним інструментом передачі політичної інформації.

Таким чином буде здійснюватися обмін ідеями та думками па шляху досягнення конструктивного діалогу з усіма політичними елементами. Використання наведених вище жанрів політичної комунікації в інтернет-середовищі є найбільш ефективним. Комунікація влади і суспільства в інтернет-середовищі передбачає використання письмових жанрів, що представляють синтез журналістського і піарівського симбіозу, тобто текст персоніфікується і ініціюється безпосередньо суб'єктом, представленим в тексті. У всіх текстах домінує іміджева складова, основна мета якої-привернення уваги до персони, до проблеми. Сучасний політичний текст часто будується і сприймається як свого роду діалог з громадянами, політичними інститутами, бізнес-структурами і т.д., де політична мова за своєю природою діалогічна і орієнтована в першу чергу на вплив. Політик

зобов'язаний вміти вести діалог з різними представниками громадськості, що особливо важливо в інтернет-комунікаціях.

Розглядаючи політичні комунікації на е-урядовій арені, необхідно відзначити не тільки рівень зростання технологічних розробок, а й рівень вирішення проблем. Політичні комунікації до того ж стали мобільними. З впровадженням Інтернету в мобільні пристрої випала можливість повсюдного мережевого підключення. Просування інформаційно-комунікаційних технологій сприяє появі нових е-урядів на федеральному і регіональному рівнях за допомогою бездротових каналів. Однак рівні цифрової нерівності залишаються головною перешкодою на шляху до загального комунікування політичних суб'єктів в інтернет-середовищі.

Термін «цифрова нерівність» може бути застосований як до різних суспільств в межах однієї країни (внутрішня цифрова нерівність), так і до кількох країн або регіонів (міжнародна цифрова нерівність).

На початку повномасштабного вторгнення ворог атакував українців не тільки воєнними діями, а й маніпуляціями, фейками та сумнівними новинами. До такої інформаційної навали не були готові ні медіа, ні органи влади, ні тим паче громадяни. Виходячи з цього ми мусимо розрізнити інформаційні вкиди і як внаслідок гідно протистояти атакам окупантів.

ІПСО – інформаційно-психологічна спеціальна операція (англ. Psychological Operations, PSYOPS), метою якої є вплинути на настрої різних груп суспільства задля досягнення поставленої мети [82]. Ознаки ІПСО: спеціальна операція завжди має мету, яка полягає у зміні поведінки конкретної людини чи групи людей; мета повинна реалізовуватися інтересантом — людиною чи організацією, яка отримує вигоду від зміни поведінки цих людей; у спеціальних операціях інформація повторюється або доноситься за допомогою специфічних засобів. У практиці роботи спецслужб це є однією з основних ознак розкриття ворожих намірів; якщо в медіа ви бачите повторюваність меседжу, яку не можна пояснити його соціальною значимістю, це має спонукати вас думати, що в цьому може бути ресурс

реалізації спецоперації; у рамках спеціальних операцій інформацію важко або неможливо верифікувати, тобто немає об'єктивного підтвердження, що інформація є правдивою [8].

Формування глобального інформаційного суспільства не змогло заблокувати війни як спосіб розв'язання політичних, економічних, територіальних, етнічних, релігійних та інших конфліктів. Більше того, процеси запровадження сучасних інформаційно-комунікаційних, соціально-політичних та соціально-психологічних технологій зробили ці війни більш витонченими і підступними. В умовах інформаційних війн руйнуються суспільні організми (державні, політичні, соціальні інститути і організації), деформується цивілізаційно-культурний код нації і суспільна мораль, руйнується почуття патріотизму, розхитується людська психіка, паралізується здатність народу до спротиву агресії ворога. Домінування інформаційних чинників при веденні інформаційних та гібридних війн визначається сутністю інформаційного суспільства, яке, на думку його ідеологів, визначається якісним переходом людської цивілізації від аграрної та індустріальної до інформаційної стадії розвитку, коли інформаційно-комунікаційні ресурси стають набагато важливішими, ніж матеріально-технічні ресурси суспільства. Відповідно до цієї базової філософської конструкції, в умовах інформаційної та гібридної війни противник активно використовує соціальні структури, які мають достатньо вагомий вплив на глобальну суспільну свідомість та національну суспільну свідомість країни, що стала об'єктом інформаційного нападу відразу чи протягом тривалого часу:

- засоби масової комунікації: ефірне, кабельне, супутникове телебачення і радіо, мобільний відео, аудіо та інтернет-зв'язок, соціальні мультимедіа мережі, сайти, паперові та електронні газети, журнали і книги;
- релігійні, культурологічні, профспілкові, екологічні, правозахисні, журналістські та інші соціальні організації;
- дипломатичні структури (МЗС, посольства та представництва при міжнародних організаціях);
- зовнішню

розвідку (через своїх таємних та легалізованих агентів в мас-медіа, міжнародних та суспільних організаціях)

Цілі російських ІПСО спрямовані на те, що забезпечити російським військам оптимальні умови для взяття під контроль українських територій, тобто зробити все, щоб українці припинили чинити опір російським окупантам. Часто фейки, чутки та маніпуляції називають ІПСО. Але насправді, вони можуть бути лише частиною ІПСО так само як і дезінформація, пропагандистські наративи, маніпулятивні прийоми, диверсії та кібератаки [82] Впроваджують ІПСО таким чином: часто це неформальні комунікації, ефіри, інформаційні повідомлення, листівки - загалом, будь-що, що допомагає охопити якомога більшу кількість людей. Спочатку в рамках ІПСО формують певну аудиторію, яку спонукають думати у певному напрямку, даючи потрібні аргументи. Наступний етап - дати аудиторії пряму вказівку, що потрібно робити. Часто ІПСО працює на контрасті патріотичних закликів і шкідливого твердження, і саме шкідлива теза починає ширитися під прикриттям правильних гасел.

Розкол суспільства, підриг довіри та деморалізація – одні із основних цілей психологічних операцій під час війни, протидіяти цим явищам повинні і структури державної влади.

1. Пам'ятаєте повідомлення на початку повномасштабного вторгнення про червоні мітки, які треба знищувати чи засипати землею? Одна із найбільш вдалих спецоперацій початкового етапу. Мітки дійсно були, проте по них не наводилися ракетні удари. Українці шукали «відьом» серед своїх. згодом стало зрозуміло, що мітки не становлять загрози, а спрямовані на максимальне поширення паніки та шпигуноманію.

2. У липні усі українці потрапили під вплив ще однієї ІПСО, яка мала кілька складових: відео, де українського військовослужбовця каструють канцелярським ножом; страта українців в Оленівці. Теми, дуже чутливі і болючі для українців, використали росіяни для розпалювання гніву та провокацій. Проте дуже важливо пам'ятати, що Україна - цивілізована

країна. Усі звірства росіян мають бути розслідувані міжнародними та українськими інституціями, а винні у їх вчиненні – покарані.

Дослідник інформаційної безпеки та російської пропаганди Бен Німо виокремив 4 основні компоненти дезінформаційних кампаній: Dismiss - заперечуй правду та факти; Distract - відвертай увагу та звинувачуй; Distort - спотворюй факти та перекручуй їх; Dismay - залякуй, викликай паніку та тривогу [3]. Саме за цією моделлю працюють ІПСО, інфовкиди та чутки, які поширює РФ. Російська пропаганда спрямована на розпалювання ворожнечі, створення інформаційного хаосу та дискредитацію військових, влади, волонтерів і медіа.

В добу інформаційно-комунікаційних технологій будь-яка подія в політичній, економічній, соціальній та інших сферах життєдіяльності суспільства розвивається у двох площинах: фізичному та інформаційному. Причому інформаційний вимір часто набуває першочергового значення, формуючи сприйняття події внутрішньої і зовнішньої громадськістю і як наслідок визначаючи її реакції та поведінку у фізичному просторі. Особливо яскраво ця тенденція проявляється в період криз і конфліктів як на національному так і міжнародному рівнях [31, с.165].

Завдяки суттєвому підвищенню актуальності соціальних мереж серед українського населення, інформаційні потоки знаходять своє розповсюдження дедалі з більшою силою. Люди отримали можливість не тільки отримувати та поглинати інформацію, а й обмінюватись нею, своїми поглядами, коментарями щодо тих чи інших подій. В деякому розумінні кожному хто користується соціальними мережами в Інтернеті доводиться опанувати професію журналіста, блогера Це зумовлено тим, що політичні та економічні проблеми стосуються безпосередньо кожного, а тому бажання поділитись подіями та відношенням до них з іншими є досить обґрунтованим.

Більша частина населення веде віртуальне життя на сторінках соціальних мереж, при цьому відбувається спілкування з однієї сторони світу з іншою.

Завдяки цьому явищу вдається не тільки маніпулювати свідомістю певної частини людей, а й вдало це розповсюджувати. Тобто, завдяки технологіям інформація віддається в маси, а вони вже обробляють отриману інформацію (як їм здається самостійно) та обмінюються нею один з одним при цьому залучаючи навіть тих хто доволі слабо цікавиться політичними новинами. Така дія розповсюджується подібно вірусу тільки в інформаційному просторі.

Така практика надає відповідні результати в процесі ведення інформаційної війни. Досягнення результатів так званого референдуму в Автономній Республіці Крим 2014 року відбулось саме завдяки тривалому розповсюдженню та «зараженню» необхідною інформацією суспільства. Такий самий сценарій можна було спостерігати також на Донбасі.

Використання інтернет-мережі в гібридній війні надає можливість здійснювати різноспрямовані широкомасштабні інформаційні кампанії горизонтального типу. Ефективність таких кампаній зумовлена тим, що вони базуються на схемах міжособистісної комунікації та поширенні повідомлень з начебто незаангажованих джерел. Такий підхід сприяє зниженню критичності у сприйнятті інформації, підвищенні емоційної залученості та довіри до повідомлень. В даному випадку, Росія максимально використовує можливості та переваги мережі для управління громадською думкою і встановленні контролю над внутрішнім і зовнішнім інформаційним простором.

В Інтернет-просторі російські мас-медіа та проросійські організації, активісти, експерти, відомі діячі мистецтва та культури діють за наступними видами :

- публікація численних коментарів в онлайн-медіа під статтями про події в Україні;

- поширення пропагандистських повідомлень (відео та фотоматеріалів у соціальних медіа, соціальні мережі, блоги, форуми, фото і відеохостинги і т.д. [1]).

У рамках першого напрямку російські структури організували публікацію величезної кількості тенденційних коментарів у популярних онлайн-медіа. За оцінками глави РТ- агентства «Ревуhtqnt» в період збройних зіткнень на сході України і президентської виборчої кампанії 2014 р., коментарів на сайтах онлайн-ЗМІ залишають не звичайні користувачі, а так звані тролі – анонімні інтернет-провокатори, які розміщують подібні повідомлення за певну плату [82].

Антиукраїнські коментарі публікуються не лише на сайтах українських та російських інтернет-каналах, а й зарубіжних, більш того, коментарі щодо подій в характеризуються категоричністю, агресивністю, зневажливим ставленням до іншої думки.

Аналіз публікацій у соціальних медіа свідчить про те, що в мережі Інтернету російська сторона продовжує пропагандистську кампанію, розпочату в традиційних ЗМІ.

Простір соціальних медіа заповнений інформацією, яка не відповідає дійсності або суттєво спотворює новинний ряд та реальні факти, заповнюючи інформаційним сміттям і неправдивими повідомленнями; приплачені російські користувачі, боти, громадські та культурні діячі здійснюють суттєвий вплив на суспільну думку українського користувачів інтернет-мережами.

Вищезазначені фактори загрожують українському медіа простору через свою непередбачуваність, фальшивість та використання його в якості об'єкта й, одночасно, інструменту агресії. Причетний до її ведення централізований державний механізм РФ активно виступає гравцем в Інтернет-мережах.

Російсько-українська гібридна війна вкотре демонструє що, використовуючи соціальні мережі, можна дестабілізувати ситуацію в країні,

змодельовати вигідний противнику соціально-політичний контекст розвитку подій.

Крім того, потужні інформаційні ресурси Росії значною мірою впливають на свідомість громадян європейських держав, особливо їх оцінку подій в Україні та навколо неї. У цьому випадку ліберальні демократії Заходу демонструють уразливість стосовно дезінформації з огляду на відсутність цензури та формальну відповідність російських мас-медіа їх національному законодавству. Некоректний інформаційний супровід впливає не лише на суспільну думку, але й позицію політичних сил, які приймають важливі державні рішення, зокрема ті, які прямо чи опосередковано стосуються України

Потрібно зазначити, що масове поширення інформаційних, соціально-мережних технологій докорінно змінило способи спілкування та методологію впливу на свідомість громадян – з'явилися такі методи роботи, як «ботоферми», «живі свідки», маніпулювання фотодокументами та інше.

Таким чином, стрімкий розвиток віртуального простору постійно змінює проблематику та актуальність проблем, дедалі частіше у фокусі уваги опиняється не реальні події та факти, а символізми. Тому в сучасній, інформаційній реальності такі поняття, як новини та реальні події змінюються політично заангажовані наративи.

Більш того, потрібно брати до уваги, що для ведення інформаційних атак керівництво Росії задіяло значні людські, матеріальні і фінансові ресурси, які направлені на продукування неправдивої інформації, завдяки чому вдалося ефективно впливати на громадську думку більшості споживачів.

В контексті зміни парадигми сучасного устрою, слушною є думка Г. Почепцова, який наголошує на тому, що сьогодні інформаційні війни, перш за все, ведуться за допомогою інтелектуального інструментарію, а соціальні мережі є безпосереднім середовищем для їх використання. Також він відзначає створення нового методу впливу на громадську думку, що

отримав назву мікротаргетингу і полягає у публікації персоналізованих повідомлень на рівні окремої людини для привернення її уваги та завоювання прихильності [56, с.36].

В цілому, основними методами деструктивного впливу на суспільство через соціальні мережі є мережеві атаки, залученням користувачів до обговорення, імплементація в цей процес «ботів», створення «експертного середовища» тощо.

Охоплюючи велику та різносторонню аудиторію, інтернет, -соціальні мережі перетворюються на інструментарій інформаційної агресії, тому проблеми диверсифікації зазначених ризиків залишаються недостатньо вивченими, потребують ґрунтовного аналізу всіх методів, задіяних для здійснення інформаційної складової гібридної війни.

РОЗДІЛ 3

ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ І РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

3.1. Стратегічні комунікації в державному управлінні

Загальносвітовою тенденцією є трансформація індустріального суспільства у постіндустріальне, що відбувається в умовах посилення глобалізаційних процесів, розширення сфери послуг і нематеріального виробництва у результаті науково-технічного прогресу, у тому числі масштабного, глибинного та динамічного проникнення інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери життєдіяльності особи, суспільства, суб'єктів господарювання та держави.

Законодавчі акти держави спрямовані на раціональне врахування впливу комплексу різновекторних факторів, розроблення скоординованих заходів щодо розвитку інформаційного суспільства та суспільства знань в нашій країні. З цією метою необхідно об'єднати зусилля держави, бізнесу та громадянського суспільства. На даний час для більшості держав розвиток інформаційного суспільства є одним з національних пріоритетів інформаційно-комунікаційні технології є необхідним інструментом соціально-економічного прогресу, одним з основних чинників інноваційного розвитку економіки. Україна має поставити собі за мету прискорений перехід до нового етапу розвитку – інформаційного суспільства, що дасть змогу забезпечити рівень суспільного добробуту, здійснити перехід від економіки з паливно-сировинною спрямованістю до економіки, заснованої на знаннях, досягти скорочення числа загроз національній безпеці, залучити громадян до всіх благ інформаційного суспільства [28].

Серед переліку основних пріоритетів стратегічного розвитку України особливе місце займає захист прав, свобод і безпеки громадян в

інформаційній сфері, відмова від ідей тотального інформаційного контролю та розвиток інноваційних галузей економіки, зокрема вітчизняної індустрії інформаційних технологій, надання послуг, виробництво програмної продукції тощо в умовах розвитку інформаційного суспільства.

Слід підкреслити, що на сьогодні у світі не існує загального розуміння і єдиного змістовного наповнення філософської категорії «інформаційне суспільство», а, отже немає і не може бути єдиного бачення щодо оцінки ефективності, оптимальності обраного тією чи іншою державою шляху задля побудови в ній інформаційного суспільства.

Зрозумілим є тільки одне – питання розбудови інформаційного суспільства, переходу світового співтовариства від постіндустріальної до інформаційної ери, де знання перетворюються на найважливіший продукт і капітал, відбувається стрімкий розвиток інфраструктури, зокрема електронних комунікацій та інформаційних технологій, набувають актуальність, стають проблемами, від вирішення яких суттєво залежать перспективи світового розвитку. І кожна країна, виходячи з своїх національних інтересів, можливостей, ресурсної бази, особливостей розвитку, визначає кількість етапів, їх зміст, часові рамки та основні підходи до здійснення такого переходу.

У рамках світової ідеології інформаційного суспільства існують різні напрями і тенденції, які розглядають нові соціальні перспективи – можливі, бажані або негативні: від позитивних можливостей трансформації державного управління країною, створення законодавчої бази для вільного доступу міжнародної спільноти до інформації – до запобігання загрози політичного контролю за націями з використанням високих технологій та розшаруванням спільнот на «золотий мільярд і безправну периферію» [31, с.215].

Так, в своїх роботах Семенченко А. посилається на існування трьох основних типів стратегій держави щодо процесів розбудови інформаційного суспільства:

- невтручання держави (основними рушійними силами є ринкові процеси саморозвитку та самоорганізації);
- централізованого управління та регулювання державою;
- раціонального поєднання процесів державного управління (регулювання) саморозвитку та самоорганізації [11].

У більшості провідних країн світу застосовується третій підхід, який дозволяє найкращим чином використовувати ресурси державного та недержавного секторів економіки, сильні сторони кожного з суб'єктів розбудови інформаційного суспільства.

В Україні домінують саморозвиток та самоорганізація. Вплив держави досі має хаотичний характер, що не відповідає існуючим міжнародним вимогам та досвіду, нормальній практиці виконання загальнонаціональних проєктів. Також обрана стратегія ускладнює та (або) затримує процеси трансформації структурної та функціональної складових національної системи державного управління з урахуванням вимог сучасного суспільства.

Ще 22 липня 2000 р. лідерами великої вісімки була підписана Окінавська Хартія глобального інформаційного суспільства, яка визнала, що інформаційне суспільство дозволяє людям ширше використовувати свій потенціал і реалізовувати свої прагнення. Для цього необхідно зробити так, щоб ІКТ служили досягненню взаємодоповнюючих цілей забезпечення стійкого економічного зростання та підвищення суспільного добробуту. Досягнення цих цілей і вирішення проблем, що виникають, потребує розробки ефективних національних і міжнародних стратегій.

Сучасний етап розвитку вніс свій внесок в розвиток концепції інформаційного суспільства – в епоху Інтернету інформаційне суспільство розглядається, як мережеве суспільство. Інтернет – не просто технологія, а засіб комунікації, що представляє організаційну форму суспільства. Це стрижень нової соціально-технічної парадигми, який фактично утворює матеріальний базис суспільного життя і системи соціальних взаємозв'язків, праці та комунікацій. В результаті чого виникає мережеве суспільство [28].

Сучасний етап розвитку інформаційного суспільства унікальний. Якщо надлишок інформації, створений у ХХ сторіччі, викликав інновацію у вигляді автоматизованої обробки даних, яка вирішувала внутрішню задачу власника інформації щодо її систематизації, то поява Інтернету з вільною циркуляцією інформації ззовні і всередині диктує завдання іншого рівня – відбір інформації, її якість і навіть мінімізація.

Панорама концепцій інформаційного суспільства переконує в необхідності реагування на зміну парадигми суспільного розвитку, в тому числі з боку державних інститутів. Взагалі, перехід до інформаційного суспільства здійснюється при активній ролі держави, яке бере на себе організацію інформаційно-комунікаційної системи в публічній сфері. Саме держава розробляє цілісну політичну концепцію переходу до інформаційного суспільства. Від неї потрібні не тільки нові програми, але і створення загальних умов для розвитку інформаційного суспільства.

Наразі, багато країн в сучасних умовах вступили на шлях формування інформаційного суспільства. В Україні ця проблема отримала офіційне визнання з середини 90-х років, коли це поняття почало з'являтися в програмних документах.

Так, згідно з Окінавською Хартією глобального інформаційного суспільства (далі – Окінавська Хартія) інформаційне суспільство дозволяє людям ширше використовувати свій потенціал і реалізовувати свої прагнення. Для цього ми повинні зробити так, щоб інформаційні технології служили досягненню взаємодоповнюючих цілей забезпечення стійкого економічного зростання, підвищення суспільного добробуту, стимулювання соціальної злагоди та повної реалізації їх потенціалу в галузі зміцнення демократії, транспарентності і відповідального управління міжнародного миру і стабільності. Досягнення цих цілей і рішення існуючих проблем потребує розробки ефективних національних і міжнародних стратегій [7 с.260].

У Декларації принципів побудови інформаційного суспільства

(Женева, 2003) ключовим принципом є роль органів державного управління і всіх зацікавлених сторін у сприянні використанню ІКТ для цілей розвитку. Органам державного управління, а також приватному сектору, громадянському суспільству, Організації Об'єднаних Націй та інших міжнародних організацій належить зіграти важливу роль у подальшому розвитку інформаційного суспільства, взяти на себе за це відповідальність і в належних випадках брати участь у процесах прийняття рішень [73].

Побудова інформаційного суспільства, орієнтованого на інтереси людей, є спільною справою, що вимагає співробітництва та партнерських відносин між усіма зацікавленими сторонами, адже розвиток інформаційного суспільства може надати потужний позитивний вплив, як інструмент сталого розвитку України. Із набуттям статусу незалежної держави Україна стикнулася з проблемою ефективною та раціонально побудованою системою державного управління. У спадок від радянської доби новоствореній самостійній державі залишились тільки деякі з елементів державного апарату. Суспільство від влади вимагало глобальних трансформацій практично в усіх сферах суспільного життя: економічній, політичній, соціальній, духовній тощо. Двадцять п'ять років незалежності проходили під гаслами «реорганізації», «демократизації», «модернізації», «інтеграції», «децентралізації», «інформатизації» державних інституцій. Все це впливало на процеси формування національної системи державного управління та специфіку її постійних трансформацій.

Комунікаційні взаємодії в органах місцевого самоврядування мають свою специфіку, яка виявляється в субординації, корпоративному дусі державних службовців як особливої професійної групи, залежності виконуваної роботи від характеру суспільних відносин.

Однією з умов здійснення ефективною професійною діяльністю в органах місцевого самоврядування є комунікативна культура, що представляє собою систему цінностей і норм поведінки державних службовців, які складаються під впливом різних факторів. В органах місцевого самоврядування не

вистачає фахівців з різних сфер гуманітарних наук, а саме вельми не вистачає знань в галузі конфліктології, психології, теорії і практики ділового спілкування [67].

Як вже зазначалося у попередньому підрозділі, значна кількість опитаних учасників дослідження відзначили суттєві проблеми в побудові погоджувальних комунікативних зв'язків і відносин. Відповідно, важливим є питання підвищення рівня професіоналізму і компетентності службовців з одночасним формуванням всіх необхідних умов для залучення на роботу фахівців, що мають високі моральні якості.

Як зазначає у своїй праці Л.В. Литвинова, розглядаючи питання комунікативної діяльності органів місцевого самоврядування, передусім необхідно зазначити, що основою будь-якої організації та її головним надбанням є люди. Це говорить нам про те, що людський ресурс є найголовнішим та найціннішим для організації, а заради максимального використання потенціалу цього ресурсу, слід створити всі належні умови для найбільш повної їх віддачі на роботі та інтенсивного розвитку[6].

Для розвитку комунікативної культури процес підвищення освітнього і морального рівня персоналу організації повинен вміло поєднуватися з продуманою кадровою політикою, а також з правильно функціонуючою системою управління [28].

Формування комунікативної культури в органах місцевого самоврядування важливо розглядати з точки зору системного підходу, який передбачає обов'язкову наявність всіх елементів системи управління: підбір і відбір на державну службу, адаптація, мотивація, оцінка, управління кар'єрою. Керівнику організації важливо мати певний особистісно-професійний потенціал, який дозволив би йому в процесі його реалізації стати носієм високого рівня комунікативної культури, вміти вислухати і зрозуміти, коректно запитати і по-діловому точно відповісти, переконати, створити атмосферу довіри і невимушеності, знайти тонкий психологічний підхід до кожної людини [11].

У свою чергу, особистісно-професійний потенціал в основі своїй має певну сукупність навичок, необхідних для розвитку культури взаємин, до таких слід віднести: навички запобігання конфліктним ситуаціям при здійсненні спільної діяльності, і особливо в складних ситуаціях; навички переконувати і мати вплив на оточуючих; здатність концентрації на особливо значимих ситуаціях .

До основних способів, що дозволяють удосконалювати практичні комунікативні навички у державних службовців, можна віднести наступні:

- участь в публічних виступах на зборах та інших заходах;
- проведення самостійних тренувань (тренінгів) з відпрацювання аргументації доказів у дискусії;
- участь в критичному аналізі (розборі, оцінці) певної ситуації;
- проведення самоспостережень за своєю поведінкою в різних ситуаціях в міжособистісних відносинах;
- проведення аутогенних тренувань з метою підвищення рівня довіри і впевненості в своїх силах;
- участь до соціально-психологічних тренінгах на предмет корекції утрудненого спілкування (взаємодії) при виробленні спільних управлінських рішень [4].

Дослідниці О. Савостікова та Ю. Палагнюк у своїй праці «Тренінг как форма повышения социальной компетентности молодёжи», зазначають, що метод тренінга є достатньо ефективним у роботі з різними категоріями людей, особливо з тими, які не мають високого рівня комунікативної компетентності, адже найголовніше в тренінгу і для отримання відповідних навичок – це практика, активність і бажання учасника змінити щось у собі чи в своїй поведінці на краще, а також підтримка отриманих на тренінгу знань для їх використання в реальному житті самим учасником тренінгу [21, с.38].

Комунікативні тренінги проводяться з метою навчання правильно вибудовувати процес спілкування, вдосконалювати певні особистісні якості необхідних для здійснення ефективної взаємодії.

Проводити тренінги можна у формі міні-лекцій. Дискусій, спеціальних ігрових вправ, ділових та рольових ігор. Для максимального досягнення результату, можна поєднувати ці форми.

Результати тренінгу можуть відіграти значну роль для установи в цілому, оскільки мають вагоме практичне значення.

Учасники тренінгу можуть досягти таких результатів:

- підвищення успішності в налагодженні як професійних, так і особистісних контактів;
- усвідомлення ставлення до процесу та етапів налагодження ділових контактів;
- відпрацювання навичок активного слухання та ведення розмови, тощо [26].

Вважаємо, що запровадження проведення комунікативних тренінгів для працівників органів місцевого самоврядування є хорошим способом розвитку їх комунікативної компетентності.

Ще одним сучасним методом розвитку комунікативних навичок особистості, який досить поширений в країнах Європи, а нині набуває поширення в нашій країні є коучинг. Розглянемо сутність даного методу.

Основоположником коучингу вважають викладача Гарвардського університету, за сумісництвом тренера з тенісу – Т. Голві, згідно тверджень якого, коучинг – це методика розкриття потенціалу особистості для максимізації власної продуктивності та ефективності [7, с.238].

Коучинг за своїми методами дещо схожий на звичні для нас тренінги та консультування, однак відрізняється від них тим, що коуч шукає вирішення проблеми разом з клієнтом, наче психотерапевт, який вислухає і допоможе самостійно знайти рішення.

Дослідники виокремлюють три рівні коучингу:

- поведінковий коучинг;
- коучинг розвитку;
- трансформаційний коучинг [24, с.76].

Як спосіб вдосконалення комунікативних навичок зазвичай використовують методики поведінкового коучингу, який націлений на зміни моделі поведінки. Це досягається шляхом засвоєння нових стратегій поведінки та навичок, наприклад: активне слухання, публічні виступи, встановлення контакту та взаємодії, делегування повноважень тощо.

Коучинг може проводитися в очній і дистанційній формі або змішано, що дозволяє обрати максимально зручний спосіб його проведення. Варто відзначити, що в установах / організаціях приватної форми власності наші співвітчизники впродовж останніх років все більш активно залучають працівників до участі в різноманітного роду тренінгів, семінарів, консультацій чи коучингів, з метою розкриття потенціалу працівників на благо установи/організації. А стосовно органів публічної влади та місцевого самоврядування, на жаль, така тенденція спостерігається в значно меншій мірі. Сподіваємося, що в подальшому керівники органів публічної влади та місцевого самоврядування зрозуміють необхідність та важливість розвитку комунікативної компетентності для налагодження інформаційно-комунікаційної діяльності

3.2. Проблеми та пріоритети інформаційного забезпечення органів державної влади в умовах російської агресії

Забезпеченість інформаційними ресурсами дозволяє прес-службам проводити регулярний моніторинг інформаційного поля, в тому числі із застосуванням власних технологій. Моніторинг включає в себе аналіз ЗМІ, інтернет-простору (сайти, соціальні мережі) та інших джерел. При цьому використовуються різні комунікаційні технології – від найпростіших до сучасних і технологічних.

Прес-служба повинна більше уваги приділяти комунікаційній взаємодії з молоддю, тому що саме дана соціальна група в найближчій перспективі повинна стати головною соціальною опорою демократичної політичної

системи країни, основним інтелектуальним, творчим і моральним капіталом нашої держави. Основним джерелом інформації для студентської молоді є Інтернет. Відповідно, виділяючи молодь в якості одного з головних сегментів інформаційно-комунікативного впливу, прес-службі необхідно змістити акцент на використання мережі Інтернет з метою оптимізації зворотного зв'язку, що дозволить поліпшити імідж владних структур в сприйнятті даної соціальної групи.

Сучасні прес-служби і підрозділи PR широко використовують в своїй діяльності можливості інтернет-комунікації. В першу чергу мова йде про офіційні сайти державних органів, які стали постійним комунікаційним майданчиком для представників ЗМІ. Також активно використовуються найбільш популярні соціальні мережі: Facebook, Instagram, LinkedIn, Twitter, SlideShare, YouTube. Працівникам прес-центру Департаменту праці та соціального захисту населення Миколаївської міської ради можна порекомендувати використовувати в комунікації зі ЗМІ та громадськістю соціальні мережі Facebook, Instagram, YouTube; та LinkedIn. В основному комунікації повинні здійснюватися за допомогою офіційних аккаунтів органів місцевого самоврядування, але в деяких випадках прес-секретарями в робочих цілях можуть використовуватися і особисті аккаунти. Так, в соціальних мережах відділ прес-центру може розміщувати важливі повідомлення, оперативну інформацію, інтерв'ю керівництва, брифінги прес-секретаря, презентаційні ролики та іншу цікаву інформацію.

Слід активніше використовувати Інтернет-майданчик для інформування населення, контактів з міськими, регіональними і державними ЗМІ. Інтернет-майданчик має на увазі кілька явних переваг:

1. Фінансова доступність. Створити рахунок у соціальних мережах або паблік всередині них не потребує ніяких фінансових витрат. Оплачується лише робота співробітника прес-центру, який веде сторінку. Навіть за зберігання опублікованої інформації відповідають власники соціальних мереж, що дає розвантаження на свої власні сервери.

2. Орієнтир на молоду аудиторію. Молодь – це та категорія населення, яка є сьогодні найактивнішими інтернет-користувачами.

3. Моментальне поширення інформації. Запущена в Інтернеті інформація репостами, пересиланнями, вона може поширюватися з дуже високою швидкістю. Це пов'язане і з високим охопленням аудиторії і з тим, що до необхідної інформації є доступ 24 години на добу сім днів тиждень.

Посередництво з популярними блогерами може вирішити відразу кілька завдань:

1. Прес-служба відповідатиме покладеним на її сферу діяльності принципам, а також здійснювати в повній мірі механізми взаємодії із засобами масової інформації та населенням.

2. Місцеві блогери завжди матимуть поле для роботи, матимуть можливість нарощувати аудиторію.

3. Населення буде отримувати повну інформацію з різних джерел про роботу місцевої влади.

Офіційний сайт являє собою інтернет-ресурс, який забезпечує відкритий доступ громадян до інформації про діяльність місцевого самоврядування.

Впровадження елементів відкритості і доступу громадян до інформації забезпечується і на місцях. Наприклад, у жовтні 2015 року в ході пленарного засідання Київська міська рада підтримала проект рішення “Про затвердження Положення Київради про електронні звернення та електронні петиції”. Відповідно до цього Положення, якщо громадянин зареєструється на сайті Київради, вказавши всі дані, то він отримає дозвіл у відповідному розділі заповнити стандартну форму звернення, яке реєструється відповідним структурним підрозділом Київради. Після реєстрації її на сайті вона має набрати 1000 електронних підписів протягом трьох місяців з моменту публікації, а після цього буде розглянута органами або посадовими особами, яким вона адресована, профільними постійними комісіями Київради та винесена на пленарне засідання[31, с.225].

Сайт Департаменту праці та соціального захисту населення Миколаївської міської ради розміщений за адресою: <http://sotsdepart.mk.ua>, і доступний для користувача: посилання на нього з'являється першим при відповідному запиті в різних пошукових системах. Головна сторінка сайту справляє сприятливе зовнішнє враження завдяки спокійним кольорам, добре підібраним шрифтам і продуманій, організованій структурі. З точки зору іміджу він правильно позиціонує суб'єкт PR-діяльності – Департамент праці та соціального захисту населення Миколаївської міської ради – як гідний довіри офіційний орган місцевого самоврядування.

Аналіз сайту Департаменту праці та соціального захисту населення Миколаївської міської ради показав певні недоліки, а саме: інформаційну розмитість і закритість для громадськості. Неможливо чітко визначити структуру прес-служби, немає її контактної інформації, і нерідко її діяльність на сайті обмежується написанням і публікацією прес-релізів, які можна охарактеризувати як «інформацію заради інформації з приводу».

Слід також провести оновлення дизайну сайту, щоб зробити його більш сучасним та зручнішим, привабливішим для користувачів. Необхідно також наповнити його потрібною, актуальною і корисною інформацією для жителів міста і для всіх інших зацікавлених сторін.

Працівникам прес-центру також треба приділити увагу тому, як подається інформація у вкладці – Фотогалерея. Необхідно підписувати рубрики: про що ця рубрика, основна суть, до чого приурочена.

Контент сайту в своїй офіційній частині відповідає закріпленим в законодавстві вимогам. Є похибки (відсутність деяких відомостей, а пошук інших організований незручно), які не є суттєвими і легко переробні.

Однак нова інформація про поточну діяльність органу місцевого самоврядування подається формально, нецікаво. З точки зору жанрів тексти, розміщені на сайті, – це нотатки і прес-реліз. Нова інформація має вкрай обмежену тематику: висвітлює діяльність директора департаменту (наради, нагородження, участь в культурно-масових заходах), культурне та спортивне

життя. Надзвичайно рідкісна тема «Суспільство», яка обмежується, в основному, інформацією про освіту та соціальну роботу. Тексти погано ілюстровані, засоби мультимедіа не використовуються. Зустрічається інформація, яка не має відношення до життя міста взагалі, що важко пояснити з точки зору функціоналу сайту.

Для сучасного користувача Інтернету, досить «розбещеного» цікавою подачею інформації, привабливими заголовками, креативними текстами, такий контент сайту не представляється таким, який заслуговує на увагу. Звертатися до контенту сайту він буде тільки за інформацією правового характеру, за консультативно-методичної допомогою, за аналітикою. Але пошук цієї інформації на сайті недостатньо зручно організований: відсутній архів, де документи були б упорядковані хронологічно; відсутній тематичний рубрикатор, який міг би полегшити пошук. Комунікативні характеристики сайту: швидкість завантаження, зручність пристрою і користування, логічність, простота, зручність навігації, текстові підказки для символів – цілком відповідають вимогам, що пред'являються до юзабіліті інтернет-порталів.

Однак не можна не відзначити, що сайт працює тільки як адресант інформації і не призначений для інтерактивного спілкування з користувачами: відсутні посилання на соціальні мережі, відсутні блоги та інші інтерактивні форми спілкування з аудиторією (опитування, голосування з актуальних питань, що становлять суспільний інтерес та ін.) з метою залучення її уваги.

Таким чином, можна стверджувати, що офіційний сайт Департаменту праці та соціального захисту населення Миколаївської міської ради в цілому виконує наступні PR-функції: інформаційну, правову організаційну аналітичну, консультативно-методичну. Що стосується комунікативної функції, то її виконанню не приділяється достатньої уваги. Отже, запровадження новітніх інституціональних форм оптимізації державної комунікативної політики в Україні є одним зі стратегічних і тактичних

напрямів її реалізації, від концептуального й технологічного забезпечення яких залежить розвиток держави, її внутрішня та зовнішня політика, збалансованість в утвердженні нових пріоритетів її функціонування та підтримка з боку громадянського суспільства. Основними напрямками посилення впливу громадянської комунікації на демократизацію публічного управління в Україні мають стати: принципова зміна стратегії діяльності органів публічного управління та місцевого самоврядування як таких, що покликані виконувати функції безпосереднього постачальника послуг для громадськості; структурне упорядкування й розмежування повноважень та функцій між прес-службами відомств і департаментами з комунікацій; використання досвіду впровадження публічної політики більшості демократичних країн щодо посилення комунікативної взаємодії держави із громадянським суспільством; підписання угоди про партнерство між урядом і громадськістю в Україні, в основі якої має бути передбачена чітка процедура розподілу сфер діяльності й толерантне ставлення один до одного, спираючись на вміння громадян відстоювати та реалізовувати свої професійні й громадянські права [31, с. 265].

ВИСНОВКИ

1. Розвиток інформаційно-комунікаційного простору в сучасних умовах постає як один з найважливіших чинників формування і вдосконалення культурно-політичних відносин, які покликані забезпечувати транспарентність взаємодії влади й суспільства. Визначення XXI ст. століттям інформації підкреслює її панування в сучасному світі. Інформація стала продуктивною силою і товаром, засобом захисту і нападу у відстоюванні особистих, суспільних і державних інтересів. З її зростаючою роллю в житті сучасного суспільства проблема інформаційної безпеки вимагає до себе постійної і більшої уваги. Категорія «інформація» є засобом комунікації людей, одним із найважливіших факторів системи суспільних відносин. Поняття інформації неодноразово змінювалось, тому точного й однозначного визначення поняттю немає. *Інформація* (лат. *informazio* – роз'яснення, виклад, поінформованість) – одне з найбільш загальних понять, що позначає певні відомості, сукупність будь-яких даних, знань тощо. Саме поняття «інформація» зазвичай передбачає наявність принаймні трьох об'єктів: джерела інформації, її споживача та середовища, через яке передається інформація.

2. Перехід інформаційно-комунікаційних відносин від політики інтересів і цілей до політики цінностей передбачає інтенсивний розвиток нової політичної культури, яка впливатиме на перебудову сфери економіки, управління, способу життя, політичної ментальності, самосвідомості й поведінки людини. У політичній комунікації важливим є з'ясування засад моральної легітимації політичної системи, держави та права.

3. Створення цілісного інформаційно-комунікаційного простору України як нової форми культурно-політичної взаємодії передбачає вплив держави на стратегію становлення демократичного інформаційного суспільства й повноцінну інтеграцію країни у європейський та світовий інформаційний простір. Державна інформаційна політика покликана сприяти

розвитку системи інформаційної діяльності, правового регулювання національного інформаційного ринку та використання інформації в інтересах особи та суспільства.

4. Інформаційно-комунікаційні ресурси і можливості інститутів державної влади полягають не тільки в наявності ефективних комунікаційних каналів, але і в здатності спілкуватися з населенням, роз'яснювати громадянам і суспільству свої плани, рішення, чути і аналізувати запити різних соціальних груп і громадських інститутів. У разі відсутності в діяльності органів державної влади прозорості та своєчасного інформування громадян і суспільства про найближчі перспективи і очікувані результати, в суспільстві виникають передумови до відчуження населення від інститутів державної влади і, як наслідок, народжується недовіра до урядових програм і проектів, і в цілому, до державної політики. Вхідження України у світовий інформаційно-комунікаційний простір зумовлює необхідність забезпечення інформаційного суверенітету нашої держави, який має гарантувати їй гідне місце у світовій цивілізації, духовно-культурну самобутність.

5. Інформаційно-комунікаційний простір є децентрованим, не залежить від колишніх визначеностей, ідеології, релігії, культури, національності та поведінки людини. Таке середовище постає як нова форма культури, у якій інформаційно-комунікаційні відносини стають своєрідним способом існування людей. У цьому розумінні політична культура виступає як засіб формування політики майбутнього, інтеграції суспільства на новій основі, утвердження стабільних суспільно-політичних відносин.

6. Серед сучасних проблем та пріоритетів інформаційного забезпечення органів державної влади в умовах російської агресії вирізняється поширення ідеології «мережизму», що пропагує відмову від будь-яких обмежень інформаційного обміну та руху світових стихійних потоків інформації. Ця ідеологія заснована на надмірному експансіонізмі, прагненні до уніфікації, примусовості, руйнуванні моральної автономії людини.

У сучасному інформаційному суспільстві різко зросли можливості застосування технологій інформаційного маніпулювання у сфері політики. Це пов'язано не тільки з появою високоефективних технічних засобів і наукових методів впливу на людей, а й з руйнуванням неконтрольованих владою традиційних комунікацій, що обмежують можливості маніпулятивного впливу мас-медіа. Домінування в діяльності політичної влади методів маніпулювання може призвести до якісного переродження політичного устрою при збереженні ним зовні демократичної оболонки. На жаль, в українському суспільстві досі не створені захисні механізми від подібної активності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арабаджиєв Д. Ю., Сергієнко Т. І, Маніпулювання свідомістю суспільства в умовах інформаційної та гібридної війни в Україні, *Гілея (науковий вісник)*, 2019, Випуск 146 (№7), с.12-16.
2. Бойко О, Використання нейролінгвістичного програмування у політичній сфері, *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*, К., 2009, Вип. 16, с. 169-176.
3. Бен Німо. Disinformation, Misinformation, and Fake News Teach-Out. URL: <https://online.umich.edu/teach-outs/disinformation-misinformation-and-fake-news-teach-out/lessons/4d-model-disinformation-campaigns/?fbclid=IwAR1FJPnDfe3q8xhZlJAZfHpLeLnZpYrd1a5QZKZyrnx5CE8Xm2IC5gvks1s>
4. Валюшко І. О., Інформаційна агресія Росії, *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*, 2016, Випуск 4-5, с. 105-110.
5. Валюшко І. О., Основні виклики і загрози в інформаційних війн, *Науковий вісник Дипломатичної академії України. Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід. Серія «Політичні науки»*, за заг. ред. В.Г. Ціватого, Н.О. Татаренко, 2016, Випуск 23, Частина II, с. 142-147.
6. Валюшко І. О., Еволюція інформаційних війн: минуле і сучасність, *Історико-політичні студії. Збірник наукових праць*, 2015, №2 (4), с. 127-134.
7. Василевич Ю. В. Інформаційно-комунікаційні технології в політиці: електронна демократія, Україна і світ: теоретичні й практичні аспекти сучасного політичного процесу : колективна монографія, кер. кол. авт. і наук. ред. д. політ. н., проф. Н. О. Ніколаєнко, Херсон : Грінь Д. С., 2016, 520 с., С. 234–268.
8. Війна в соцмережах: як працюють ботоферми на мільйон акаунтів та який вплив мають. URL: <https://www.google.com/amp/s/tsn.ua/amp/exclusive/viy-na-v-socmerezah-yak-pracyuyut-botofermi-na-milyon-akauntiv-ta-yakiy-vpliv-mayut-2147434.html>

9. Гребінь Н.В., Зміст маніпуляції як різновиду прихованого психологічного впливу, *Збірник наукових праць К-ІНУ імені Івана Огієнка*, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України, 2013, с.80-93.

10. Гулай В.В., Загрози інформаційно-психологічній безпеці особи в реаліях інформаційно-психологічної війни як складової «гібридної війни» Російської Федерації проти України, *Людина і техніка у визначних битвах світових воєн ХХ століття (до 70-річчя завершення Другої світової війни): Збірка тез доповідей Міжнародної наукової конференції 21–23 жовтня 2015 р.*, Вип. 25, Львів: НАСВ, 2016, с. 233-244.

11. Гулай В.В., Концептуалізація немілітарних ризиків національній безпеці України в реаліях реалізації Російською Федерацією стратегії гібридної війни, URL: <file:///C:/Users/USER/Downloads/2997-10979-1-PB.pdf>

12. Грицяк Н. В. Електронна демократія як механізм політичної взаємодії : навч.-метод. рек., К. : НАДУ, 2013, 44 с.

13. Громадська Н. А. Сучасні особливості політичної комунікації та її прояви в інформаційному суспільстві, Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія : Політологія, 2014,Т. 248, Вип. 236, С. 53–58.

14. Дмитренко М.А., Проблемні питання інформаційної безпеки України URL: <file:///C:/Users/USER/Downloads/3318-12195-1-PB.pdf>

15. Запорожець О.Ю, Практика використання мережі інтернет в інформаційній війні URL: [file:///C:/Users/USER/Downloads/2451-8914-1-PB%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/USER/Downloads/2451-8914-1-PB%20(2).pdf) URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzipiend_2014_2_6.pdf

16. Залізник, Л., Україна та Росія: війна цивілізацій, *Російська окупація і деокупація України: історія, сучасні загрози та виклики сьогодення*: мат. Всеукр. наук.-практ. конф, 2016, К.: МП Леся, с.12-31.

17. Загурська-Антонюк В.Ф., Гуманітарно-політична безпека України і сучасна глобальна геополітика URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6950/1/274.pdf>

18. Зеркаль О., Гаазький гамбіт URL: https://dt.ua/international/gaazkiy-gambit-242980_.html
19. Зінченко О., Війна і міф. Невідома друга світова, Харків: «Клуб сімейного дозвілля», 2016, 272 с.
20. Зозуля О.С., Державне управління забезпечення інформаційної безпеки України в умовах інформаційно-психологічного протистояння, автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ.управл.: спец.25.00.01, теорія та історія державного управління, НАДУ при Президенті України, 2017, 18 с.
21. Інформаційний вимір гібридної війни: досвід України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 2017, К.: НУОУ, 104 с.
22. Інформаційний тероризм Кремля і відповідь України URL: <https://zahidfront.com.ua/news/Informacijnij-terorizm-Kremlya-i-vidpovid-Ukrani.html>
23. Інформаційні виклики гібридної війни: контент, канали, механізми протидії, 2016, аналітична доповідь за заг. ред. А.Баровської, К.: НІСД, 109 с.
24. Ісакова, Т.О., Маніпулятивні технології Російської Федерації під час анексії Криму: особливості застосування, *Стратегічні пріоритети*, 2015, Вип.(37), с.74-82.
25. Ільченко О., *Політичні евфемізми як складова сучасної мови ЗМІ Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*, 2015, Вип.59, с. 78-80.
26. Інформаційно-аналітичний центр. Указ Президента України №398/2014 12 від квітня 2014 року URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/398/2014>.
27. Еляшевська Н. Ф., Вразливість України до інформаційної війни, *Теле- та радіожурналістика*, 2015, Вип. 14. с. 165 -169.
28. Козиряцька С., Україна та Росія: медіатизація політичного простору: URL: www.seanewdim.com

29. Кривошеїн В. В., 2002, Парадигмальний вимір політики, Дніпропетровськ: ДНУ, 112 с.
30. Картунов О. В., Інформаційне суспільство: аналіз політичних аспектів зарубіжних концепцій: монографія, «КРОК», 2012, 344 с .
31. Козаков В. М. Державно-громадянська комунікація: шлях від кризи до взаємодії: монографія, [В. М. Козаков, О. В. Рашковська, В. А. Ребкало, Є. О. Романенко, І. В. Чаплай], Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2017, 288 с.
32. Клімушин П. С. Електронне урядування в інформаційному суспільстві : монографія, Х. : Магістр, 2010, 312 с.
33. Крутій В.О., Гібридна війна: складність концептуальних наративів. *Держава і право: зб. наук. праць. Серія: «Політичні науки»* Київ: Вид-во «Юридична думка», 2017, Вип. 76, с. 14-23.
34. Крутій В.О., Витоки гібридних війн: досвід ХХ століття. *Держава і право: зб. наук. праць. Серія: «Політичні науки»* Київ: Вид-во «Юридична думка», 2017, Вип. 77, С. 148-158.
35. Крутій В.О., Зміни політичної системи суспільства в умовах гібридної війни. *Держава і право: зб. наук. праць. Серія: «Політичні науки»* Київ: Вид-во «Юридична думка», 2017, Вип. 78, с. 186-196.
36. . Мороз О. Нація овочів? Як інформація змінює мислення і поведінку українців, К.: Yakaboo Publishing, 2020, 304 с.
37. Міносян А. С. Електронна демократія в сучасному світі: досягнення та проблеми . – URL:: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Vdnuet/gum/2011_2/Minosan.pdf
38. Митко А. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці кадрів для інформаційно-аналітичної та політичної сфер, *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018, № 65 (3), с. 291-303.
39. Набожняк О. Інструменти фактчекінгу: як професійно відрізнити брехню від правди. URL : <https://imi.org.ua/articles/instrumenti-faktchekinguyak-profesiyno-vidriznyati-brehnyu-vid-pravdi-i407>

40. Національна безпека в умовах інформаційних та гібридних війн», за заг. ред. В. Куйбіди і В. Бебика, Київ: НАДУ, 2019, 384с.

41. Ніколаєнко Н.О., Гібридні інформаційно–політичні технології маніпулювання суспільної свідомістю під час окупації Криму, *Гілея (науковий вісник)*, 2018, Вип. 139(12), Ч.3 Політичні науки, К., ВІР УАН, с 97-101.

42. Ніколаєнко Н.О., КомарчукО.О., Засоби масової комунікації як детермінанти гібридної війни : монографія, Миколаїв : НУК, 2021., 220 с

43. Нашинець-Наумова А.Ю., Інформаційна безпека: питання правового регулювання: монографія, 2017, К.:Видавничий дім «Гельветика», 168 с

44. Про Доктрину інформаційної безпеки України. Указ Президента України від 08.07.2009 № 514/2009 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/514/2009>.

45. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України». Указ Президента України від 25.02.2017 № 47/2017 URL: <http://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>.

46. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про стратегію кібербезпеки України». Указ Президента України від 15.03.2016 № 96/2016 URL: <http://www.president.gov.ua/documents/962016-19836>.

47. Про інформацію. Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII (з усіма змінами та поправками) URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed20170101>

48. Про стан інформаційного простору Автономної Республіки Крим : рішення колегії Державного комітету телебачення і радіомовлення України від 29.05.08 р. № 6/19' URL: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=64968

49. Поліщук І. Складові масової свідомості в контексті сучасних маніпулятивних технологій, Політика: історія і сучасність : зб. наук. праць. – Миколаїв-Одеса : ТОВ В і Д, 2004. – Вип. 2. – С. 196–204.

50. Порфімович О. Л. Імідж як складова політичної культури органу державної виконавчої влади України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора політ. наук : спец. 23.00.03 «політична культура та ідеологія» / О. Л. Порфімович, К., 2006, 34 с.

51. Постмен Н. Нові технології та людина URL: http://www.lnu.edu.ua/mediaeco/zurnal/N2/Mediaosvita/new_texnol.htm

52. Потятиник Б. Медіа – ключі до розуміння. Серія: Медіакритика / Б. Потятиник, Львів : ПАІС, 2004, 312 с.

53. Потятиник Б. Нові і «старі» медіа: передача «четвертої влади» URL: <http://www.lnu.edu.ua/mediaeco/zurnal/N4/prognoz/prognoz-borys.htm>.

54. Почепцов Г. Інформаційне суспільство, інформаційний простір, інформаційна політика: чи існують вони в Україні URL: <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=61727&mainlang=ukr>.

55. Почепцов Г. Інформаційна політика : навч. посібник, К. : Знання, 2006, 663 с.

56. Почепцов Г. Теорія комунікації К. : Спілка рекламистів України, 1996, 175 с.

57. Почепцов Г. Г. Имиджелогия. 2-е изд., М. : Рефл-бук; К.: Ваклер, 2001, 698 с.

58. Почепцов Г. Г. Имиджмейкер паблик рилейшнз для политиков и бизнесменов– К. : РА Губерникова, 1995, 236 с.

59. Почепцов Г. Г. Коммуникативные технологии двадцатого века - М. : Рефл-бук; К.: Ваклер, 1999, 352 с.

60. Прикладна політологія : навч. Посібник, за ред. В. П. Горбатенка, – К. : Академія, 2008, 458 с.

61. Проект Концепції Державної програми формування позитивного міжнародного іміджу України на 2007–2010 роки URL:

<http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/6652.htm>.

62. Рафальський О.О., Консолідація українського суспільства: етнополітичний вимір, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2018, Київ, 400 с.

63. Рада отменяет 50-процентную квоту украинской музыки на ТВ и радио URL: <http://podrobnosti.ua/power/2011/02/02/750791.html>.

64. Саєнко О, Механізм інформаційно-психологічного впливу в умовах гібридної війни URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadpn_2015_1_11. 13.

65. Саморукова О., Маніпулятивні технології у висвітленні зарубіжними ЗМІ ситуації в Україні URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3497:manipulyativni-tekhnologiji-u-visvitlenni-zarubizhnimi-zmi-situatsiji-v-ukrajini&catid=81&Itemid=415

66. Саприкін О. А., Фейк як інструмент інформаційної війни проти України URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2016_1_15

67. Саприкін О. А., Інтернет-ресурси як інструмент інформаційної війни й інформаційна безпека України URL: file:///C:/Users/USER/Downloads/bdi_2015_2_12.pdf

68. Семен Н. Ф., Поняття «інформаційна війна» в контексті соціальних комунікацій, держава та регіони: серія: соціальні комунікації, *Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації*, 2016, № 1, с. 22 -25.

69. Семен Н.Ф. Російські інтернет-ресурси як чинник інформаційної війни проти України (на прикладі сайтів «Правда.Ру» та «Российский диалог»), автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.. наук з соц. комунікацій 27.00.01 – теорія та історія соціальних комунікаці, ДНУ ім.О.Гончара, Дніпро, 2018, 20 с.

70. Семен Н. Ф., Російські інтернет-ресурси як веб мас-медіа, *Держава та регіони: серія: соціальні комунікації*, 2016, № 3, с. 177 -182.

71. Семен Н. Ф., Заголовки російських Інтернет-ресурсів у матеріалах про події в Україні в контексті інформаційної агресії *Інформаційне суспільство*, 2016, № 23, с. 44 -47.

72. Семен Н. Ф., Висвітлення інформації про події на сході України російськими Інтернет-ресурсами (на прикладі матеріалів російських сайтів «Российский диалог» і «Правда.Ру», *Теле- та радіожурналістика*, 2016, Вип. 16, с. 221 – 226.

73.Толокольнікова К., Уникання мови ворожнечі наблизить мир URL:: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/unikannya_movi_vorozhnechi_nablizit_mi

74.Тодоров І., Внутрішні витоки та зовнішні чинники російської агресії на Донбасі, *Російська окупація і деокупація України: історія, сучасні загрози та виклики сьогодення*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 2016 р.), упор. П. Гай-Нижник, 2016, К., «МП Леся», с. 250-256.

75.Український кризовий медіа-центр інформуватиме світ про події в державі війни URL: http://www.ukrinform.ua/ukr/news/ukrainskiy_krizoviy_media_tsentr_informuvat_i_me_svit_pro_podiii_v_derzavi_1914819

76.Україна протидіє інформаційній агресії війни URL: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=113969&cat_id=109884

77.Українське суспільство в умовах війни: виклики сьогодення та перспективи миротворення: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Маріуполь, 9 червня 2017 р., Маріуполь: ДонДУУ, 311 с.

78.Уроки гібридного десятиліття: що треба знати для успішного руху вперед URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-presentation-2019/02.2019/Hybrid_10.pdf

79.Феськов І. В.,2016, НУ «ОЮА» Основні методи ведення гібридної війни в сучасному інформаційному суспільстві, *Актуальні проблеми політики*, 2016, Вип. 58, с. 66- 76.

80.Щедрова Г. П., 2018, Блогінг як засіб політичної комунікації: теоретичний та прикладний аспекти, *Гілея: науковий вісник.*, 2018, Вип. 130 (№3), с. 363-366.

81.Що таке ІПСО, чому важливо це знати і які операції зараз проводить Росія проти України. URL :<https://tyzhden.ua/News/254439>

82.8. Що таке інформаційно-психологічні операції і як їх розпізнати URL: <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/29009/2022-02-23-shcho-take-informatsiyno-psykhologichni-operatsii-i-yak-ikh-rozpiznaty/>

83.Як рашистські ІПСО ховаються за українською символікою в українському Facebook. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/08/03/yak-rashytski-ipso-hovayutsya-za-ukrayinskoyu-symvolikoyu-v-ukrayinskomu-facebook/>.